

Denne fil er downloadet fra
Danmarks Tekniske Kulturarv
www.tekniskkulturarv.dk

Danmarks Tekniske Kulturarv drives af DTU Bibliotek og indeholder scannede bøger og fotografier fra bibliotekets historiske samling.

Rettigheder

Du kan læse mere om, hvordan du må bruge filen, på *www.tekniskkulturarv.dk/about*

Er du i tvivl om brug af værker, bøger, fotografier og tekster fra siden, er du velkommen til at sende en mail til *tekniskkulturarv@dtu.dk*

LANDS
UDSTIL
LINGEN
ÅRHUS

OFFICIEL
FØRER

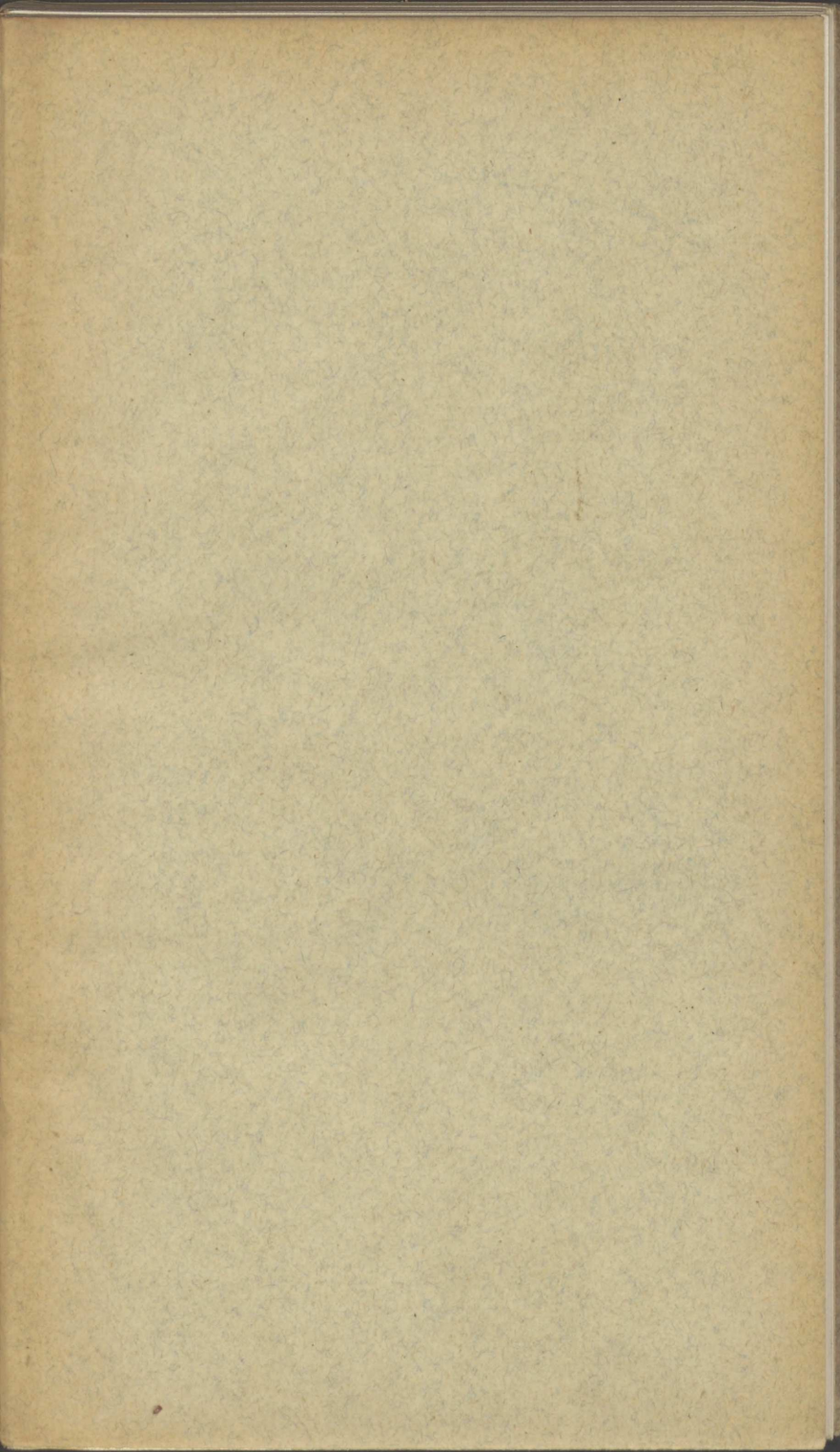
91(489)(064)

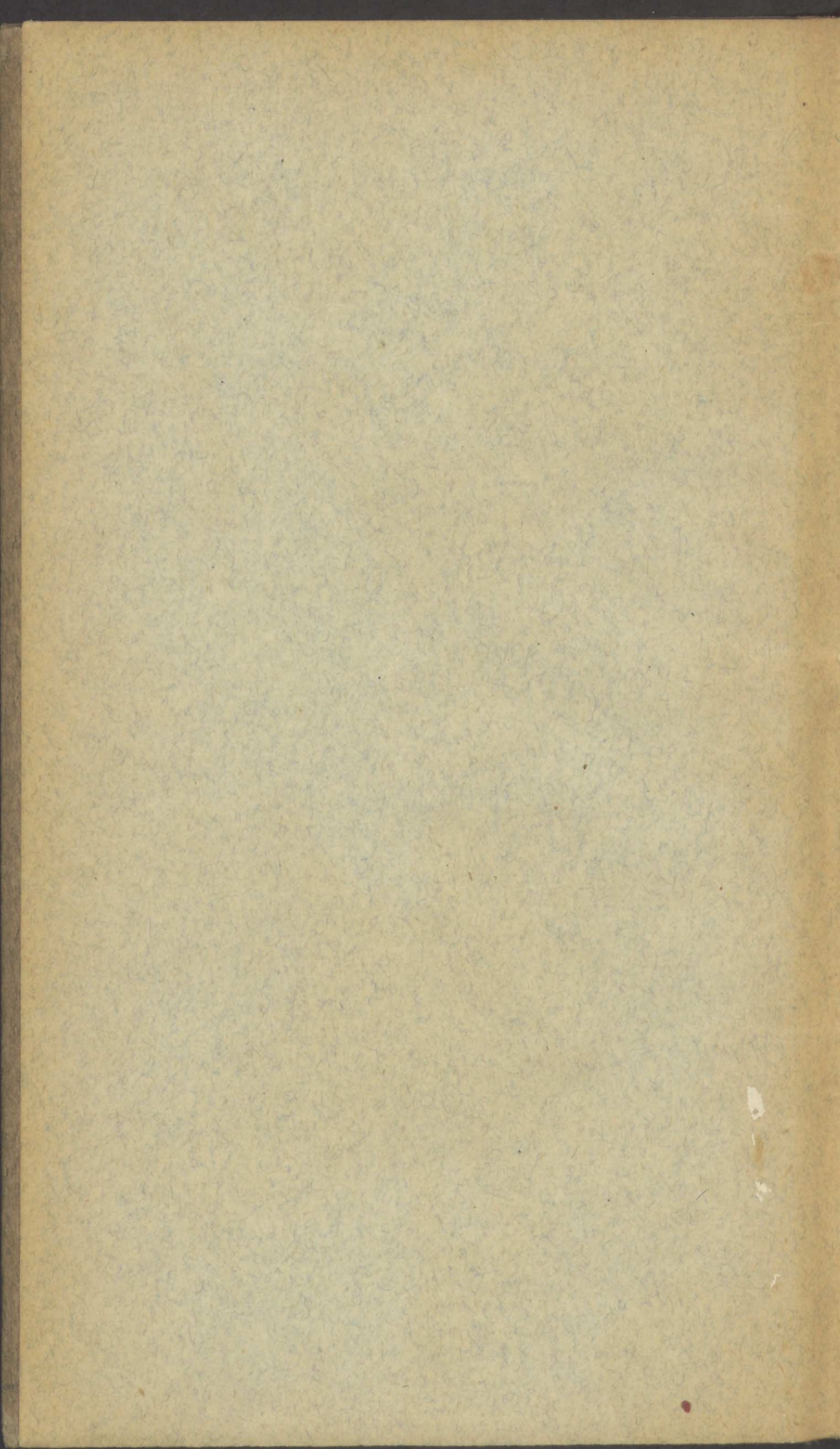
~~331~~
—

Dam

91(489)(064)

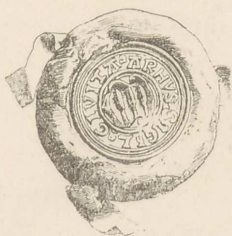

AARHUS 1909

LANDSUDSTILLINGENS OFFICIELLE FØRER

FEMTE UDGAVE AF

P. HOLM: TURISTFØRER FOR AARHUS OG OMEGN

UDGIVET AF TURISTFORENINGEN

INDHOLD

	Side
Indledningsdigt, af C. Hoffmeyer	3
Landsudstillingen	5-14
Aarhus By	15-42
Spadsereture og Udflugter i den nærmeste Omegn	42-48
Længere Udflugter (Odder, Skan- derborg, Hammel, Kalø, Mols, Æbeltoft, Samsø o. s. v.)	48-59
Cykle-Udflugter, af Chr. Heil- skov	60
Rundrejser i Jylland, ved A. H. Winge	76
Dampskibsfartplaner	79

Bogens Omslag udført efter Tegning af Fru Julie Jensen, Illustrationerne efter Tegninger af Valdemar Andersen, M. B. Fritz og J. Ølsgaard samt Fotografier af L. Andersen, Andersen-Ebbesen, Bodil Hauschildt, Kr. Hude, Kirkegaard, Monsrud, Wieghorst o. fl. og reproducerede i Dansk Reproduktionsanstalt, København. Kort og Planer tegnede af S. Dalsager. De litograferede Kort udførte i Chr. Olsens litografiske Etablissement. Bogen trykt i Th. Thrues Bogtrykkeri, Aarhus.

TIL AARHUS!

Aarhus, kender du din Lykke,
 mon du husker dine Kaar?
Du, som under Fyllands Hjerte
 som et Bæltespænde staar,
fæstet mellem Skov og Bakker,
 knyttet ind ved Bugtens Rand,
spejlende dit rige Smykke
 i et Skjold af staalblankt Vand.

Som en Arbejdshaand graverer
 i Metal et Skønhedsrids,
drager Damperen sin Fure
 mellem Mols og Pyntens Spids;
og som Islæt fin og flygtig,
 tvundet gennem Kulrøg graa,
Maageflokkens hvide Vinger
 blinker over Skjoldets Blaa.

Tæt Marselisborg sin Kjortel
 bøgelys og let har spændt
om Silistria og Varnas
 Bakkekam og brune Skrænt;
Villahavers Rosenhække,
 Slottets bløde Plænegræs
breder sig med Sommerhilsen
 mod det bjergblaa Helgenæs.

Men ved Bugten inderst inde
staar du selv med aaben Favn,
kalder med din Murkranstinde
Sejlerne til sikker Havn,
lokker med din Skorstensvrimmel
til de lune Arners Skød,
naar som Stormens første Varsel
Aftenhimlen farves rød.

Frit fra Bakken St. Johannes
løfter Taarnet; ved dens Fod
Katedralen samler Byen
om sin klippefaste Rod;
fra St. Paul og fra »Vor Frue«
mødes over Døgnets Strid
Malmets dybe Klokketoner
fra en ny og svunden Tid.

Arbejdsliv og Arbejdstummel,
Hammerslag og Amboltklang,
larmende Fabrikers Fløjte
fylder Luften med sin Sang;
men fra snævre, trange Gader
vokser frem i festlig Rad
Bygninger med Taarn og Tinde,
Aarhus' lyse Fremtidsstad.

Aarhus, kender du din Lykke,
mon du husker dine Kaar,
føler du, hvor jydsk Hjerter
i Forventning mod dig slaar?
Du skal samle, værne, løse
bundne Kræfter i din By,
Du skal plante Bannermærket
for det unge, stærke, ny!

LANDS UDSTILLINGEN

1876 afholdtes der i Aarhus en vellykket jydsk Udstilling, og det var ganske naturligt, at man nu, en Menneskealder senere, følte Lyst til at markere Fremskridtet og Udviklingen ved en ny Udstilling. Tanken vandt almindelig Tilslutning, og da Sagen blev bragt frem for Regering og Rigsdag, opnaaedes den pekuniære Støtte, der var nødvendig for Planens Realisation. — Som Udstillingen nu præsenteres, er den den største danske Udstilling, der endnu har været afholdt. Deltagelsen har fra Udstillernes Side været stor og har medført den ene Udvidelse af Udstillingsbygningerne efter den anden, saa at det samlede Udstillingsterræn nu har et Areal af ca. 55 Tdr. Land, og den samlede Gulvflade, der er under Tag, maaler ikke mindre end 560,000 Kvadratfod.

Uden Overdrivelse kan det siges, at aldrig før har nogen Udstilling herhjemme haft en saa herlig Beliggenhed: foran Havet, mod Nord Staden og mod Syd de prægtige Marselisborg Skove. Dette ideelle Terræn har Udstillingens Arkitekt, *Anton Rosen*, udnyttet paa en genial Maade, og den Afveksling, han har formaaet at frembringe ved Benyttelsen af de forskellige Terrænhøjder, gør sit til at give Udstillingen et Særpræg.

Bygningernes Hovedlinier minder om klassisk Arkitektur, men Kunstnerens overlegne Selvstændighed mærkes paa ethvert Punkt, og det er en Glæde at se den frodige Fantasi, der her har udfoldet sig. Selvfølgelig har Arkitekt *Rosen* under Udførelsen af dette Kæmpearbejde været omgivet af en stor Stab af Hjælpere, blandt hvilket 1ste Konduktør, Arkitekt *Høegh-Hansen*, maa nævnes som den, der paa ethvert Punkt har vaaget over Ideernes rette Udformning.

Protector:

Hs. Majestæt Kongen.

Viceprotector:

Hs. Kgl. Højh. Kronprinsen.

Ærespræsidenter:

Hs. Ekszell. Indenrigsministeren.
Formanden for Landstinget.
Formanden for Folketinget.

Præsident:

Borgmester *Drechsel*.

Vicepræsidenter:

Fabrikant *Axel Meyer*, København (Industri og Haandværk).
Direktør *S. C. Hauberg*, — (Maskin-Industri).
Kammerherre *C. Bech*, Engelsholm (Landbrug).
Professor *M. Nyrop*, Direktør for Kunstakademiet, Kbhvn. (Kunst).

Udstillingsraadet: (De med Stjerne betegnede udgør det lokale *Forretningsudvalg*.)

Drechsel, Borgmester, Formand*.
Bech, C., Kammerherre, Engelsholm.
Berbom, A., Blikkenslagermester, Aalborg.
Dessau, H., Direktør, Konsul, Odense.
Filttenborg, Chr., Købmand*.
Fraenckel, R. A., Fabrikant, København.
Friis, L., Skomagermester*.
Guildal, G. Joh., Fabrikant, København.
Hansen, J. A., Fabrikant, Kolding.
Hauberg, S. C., Direktør, København.
Jensen, Harald, Landstingsmand, Redaktør.
Jensen, Jacob, Forretningsfører*.
Jensen, N., Gaardejer, Folketingsmand, Toustrup*.
Kampmann, Prof. ved Kunstakademiet, Kgl. Bygningsinspektør*.
Meyer, Axel, Fabrikant, København.
Mousten, K., Kommunalærer*.
Nielsen, Magnus, Murermester*.
Nyrop, C., Professor, København.
Nyrop, M., Professor, København.
Nørgaard, Fr., Bankdirektør, Næstformand*.
Rahr, Viggo L., Konsul*.
Rostrup, K., Snedkermester, København.
Sabroe, P., Folketingsmand, Kolding.
Samuelsen, F. F., Folketingsmand.
Sørensen, Carl H., Fabrikant*.
Vestesen, H., Fabrikant*.

Formand for Dommerudvalget: Fabrikant *Wied*.

Generalsekretær: Justitsraad *L. Friis*.

Bureauchef: Sagfører *A. Sebbelov*.

Intendant: Fuldmægtig *Bergsøe*.

Kasserer: Kaptajn *H. C. J. Erichson*.

Pressesekretær: Redaktør *Th. Petersen*, Ritzaus Bureau.

Med Hensyn til nærmere Oplysninger om Udstillingens Administration, Dommerudvalg, Bestyrelse, Kommissærer osv. henvises til Udstillingens officielle Katalog.

Ved Hovedindgangen.
 Buehallen. Carlsberg-Søjlen. Tuborgs Triumfbue

Almindelige Bestemmelser.

Udstillingsterrænet er daglig aabent fra Kl. 9 Form. til Kl. 11 Aften.

Udstillingsbygningerne er aabne fra Kl. 10 Form. til Mørkets Frembrud, dog ikke efter Kl. 8 Aften

Adgang til Udstillingen paa almindelige Dage betales for enkelte Besøg med 1 Kr. for Voksne og 50 Øre for Børn under 12 Aar. Efter Kl. 7 Aften nedsættes Adgangsprisen til det halve.

Betalingen erlægges kontant med aftalte Penge i de ved Indgangene opstillede Tælleapparater.

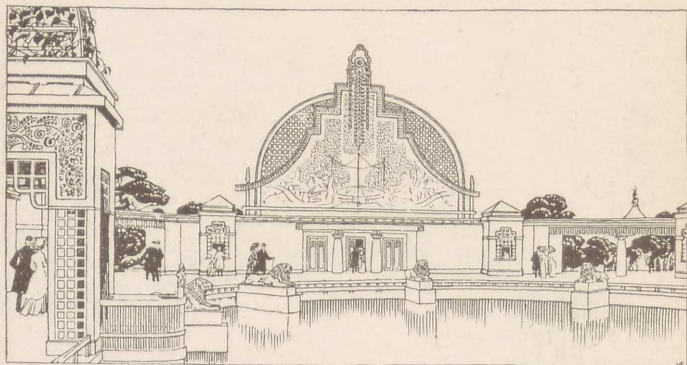
Ved Indgangene findes Byttekontorer, Holdepladser for Drosker og Automobiles, samt Cykledepoter.

Adgang paa Aabningsdagen og Præmieud-delingsdagen indtil Kl. 4 Efterm. betales med 5 Kr. for Voksne og det halve for Børn under 12 Aar.

Adgangskort lydende paa Navn og forsynet med Fotografi, gældende for hele Udstillingstiden, dog med Undtagelse af Aabningsdagen og Præmieud-delingsdagen til Kl. 4 Efterm., koster 10 Kr. for Voksne og 5 Kr. for Børn under 12 Aar.

Adgang for et enkelt Besøg i Kunstudstil-lingen betales med 50 Øre for Voksne og 25 Øre for Børn under 12 Aar.

Abonnementskort til Kunstudstillingen for hele Udstillingstiden koster 2 Kr. 50 Øre.

Foran Havebrugsudstillingen.

Adgang for et enkelt Besøg i den gamle Borgmestergaard („Historisk Udstilling for Aarhus By“) koster 25 Øre.

Adgang til Fregatten »Jylland« 25 Øre.

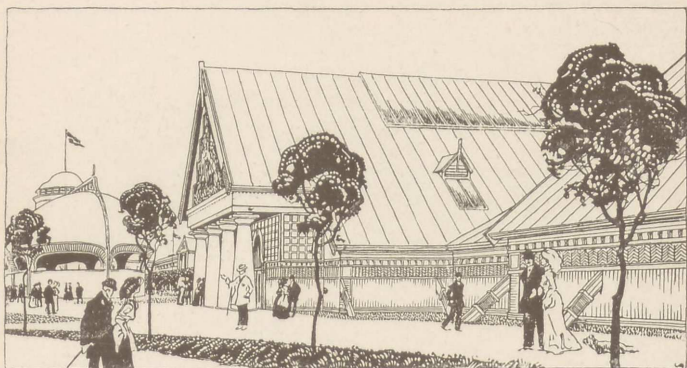
Vandring gennem Udstillingen.

Efter at have passeret gennem Indgangsportalen*) ser man lige for den store Udstillingshal, **Buehallen**, til venstre for samme den næsten lige saa mægtige **Søjlehal**.

Til venstre for de to Industrihaller ligger **Garderoben** og **Pressens Pavillon**, til højre ses **Carlsberg-Søjlen** med Lurblæseren og **Tuborgs Triumfbue**. Mellem disse ser man ned mod den af en lille Pyramide kronede **Bygning for Post- og Telegrafvæsen samt Kommunal-Institutioner**, og gennem Triumfbuen ses **det store Bassin**. Til højre for Triumfbuen har man i en Række: **Administrationsbygningen**, **Kunsthallen** og længst borte **Hovedrestaurationen** med **Solennitetssalen**.

Gennem **Buehallens** Hovedindgang kommer man ind i Vestibulen. Til højre findes **Kongens, Kronprinsens og de kongelige Damers Værelser**, der alle

*) Den her beskrevne **Vandring** begynder ved Udstillingens Hovedindgang, ud mod Dalgasavenue. Kommer man ind gennem Strandvejsportalen, begynder man efter ovenstaaende Vejledning ved **den gamle Borgmestergaard**. Naar man er naaet til **Kunsthallen**, fortsætter man derfra op til **Buehallen**.

Skovbrugsafd.

Landbrugshallen.

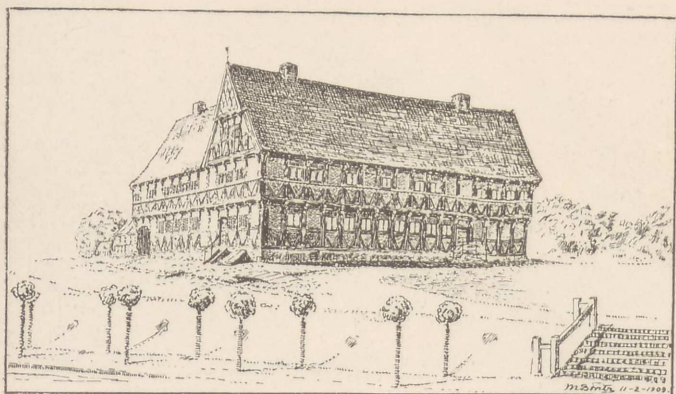
vender ud mod det lille Haveanlæg i Midten, og til venstre **Præsidentværelset, Værelse for Dommerudvalget, Garderobes** o. s. v.

Fra Vestibulen fører Trapper op til **Galerierne**, hvis Søjler bærer **de danske Byers Vaaben**. Til venstre Jyllands Byvaaben, til højre Øernes. Her er anbragt Udstilling for **Husflid og Skolevæsen** m. m.

Paa Buehallens Gulv findes **Afdelingen for Haandværk og Industri**, hvor man først lægger Mærke til den kollektive Udstilling fra **Foreningen for Kunsthaandværk**, hvortil slutter sig Udstillinger fra enkelte Udstillere fra Landets forskellige Egne. Man beundrer her den smukke Udstilling fra **Foreningen for Hedebosyning**, der er anbragt mellem Musikinstrumenter og Guld- og Sølvvarer samt Keramik.

Igennem **Tekstilafdelingen**, hvor Landets største Firmaer er repræsenterede, og forbi „Køjerne“ med deres smukke Møbeludstillinger m. m. naaes **Afdelingen for Nærings- og Nydelsesmidler**, hvor man først lægger Mærke til Carlsberg-Udstillingen, der flankeres af mægtige Elefanter, modellerede af *Hansen-Rejstrup*.

Forbi venstre Sideskib, der har Ovenlys, og i hvilket **Læderindustrien**, samt **Fotografier og Reproduktioner** har deres Plads, kommer man igennem **Hygiejne-Afdelingen** til **Søjlehallen**, hvor man ogsaa finder en talrig Repræsentation af Haandværkets og Industriens forskellige Grene, og man beundrer ligeledes der de mange smagfulde Arrangementer.

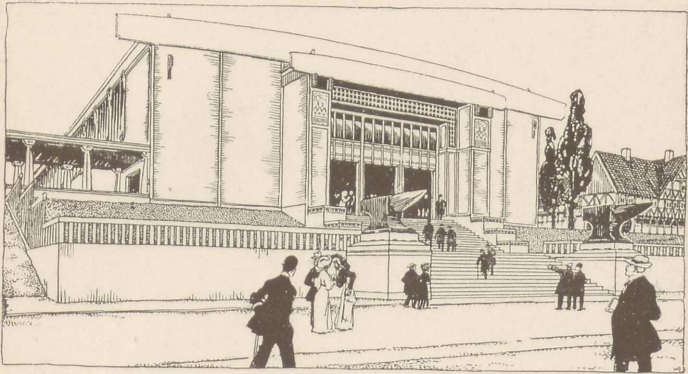
Den gamle Borgmestergaard.

Vender man tilbage til Buehallen, finder man til højre for Hovedindgangen en Passage over til en **Underafdeling for Industri og Haandværk**, hvor **Foreningen »Skønvirke«** udstiller, og hvortil der slutter sig en Gaard med **Udstilling af Bygningsmaterialer**; derefter passerer man gennem højre Sideskib, hvor der ligeledes findes smukke Møbeludstillinger m. m. og hvor man ser **Træindustrien** repræsenteret. Ved Enden af dette Sideskib drejer man ind i Buehallen, hvor man ved Trappen mellem Carlsberg-Elefanterne fortsætter Vandringen gennem Afdelingen for Nærings- og Nydelsesmidler ned mod

Elektricitetshallen. I denne udstilles forskellige arbejdende Industrier, og i dens Centrum findes en pompøs Udstilling fra **Store nordiske Telegraf-selskab**. Til højre det smukt beliggende **Konditori**. I Nærheden interessante Udstillinger fra **Polyteknisk Lærestanstalt**, **Fyens Telefonselskab**, **Frichs Efterfølgere**, **De forenede Jernstøberier**, **Nordisk Kabelfabrik** o. m. fl. En bred Trappe fører ned i

Hallen for Transportmidler, hvor man først ser **Idrætsudstillingen**, og langs Hallens Sider **Skibsbyggeri** og **Jernbanevæsen**. Derpaa følger **Afdelingen for Turistvæsen** og derefter mange Slags Transportmidler: Prægtige Køretøjer, Automobiler, Cykler o. s. v.

Gennem Portene i Gavlen kommer man ud i et smukt aabent Parti med et af Kolonnader omgivet Bassin; her gaar man foreløbig forbi den Bygning, der rummer **Have-**

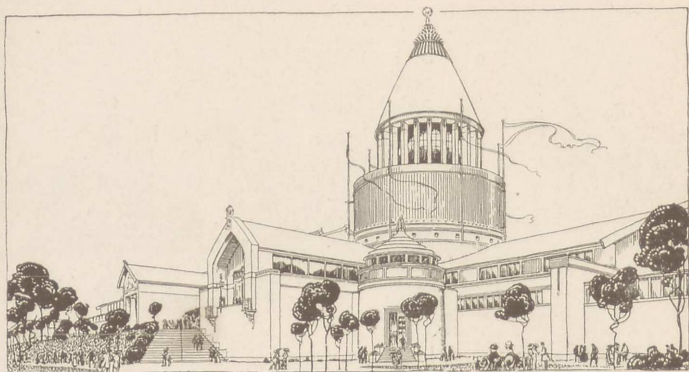
Maskinhallen.

brugsafdelingen, hvortil vi senere kommer tilbage, og gaar gennem **Landbrugsudstillingen**, hvor der findes en Mængde Landbrugsredskaber og Maskiner, Landbrugsprodukter, samt en landbohistorisk og mejerihistorisk Udstilling, der bl. a. illustreres gennem en Række store Billeder, udførte af *Rasmus Christiansen*.

Fra Landbrugsudstillingen gaar man ud i det fri, passerer forbi **Folkerestauranten** og kommer ned til **Fiskeriudstillingen**, hvis Ferskvandsafdeling har store Akvarier, der bl. a. forsyner den specielle Fiske-restaurant, der er knyttet til denne Udstilling.

Vi er nu naaet ned til det nye Havnebassin og **Fregatten »Jylland«**, der foruden Dannevirkeudstillingen og den maritime Modeludstilling rummer et lille Konditori.

Man passerer derpaa uden om **Folkeparken**, med dens Forlystelser: Abessiner-Lejr, Biograf-Teater, Karusseller, Danse-Estrade o. s. v., forbi **Bygningen for Eksplosionsmotorer** og **Danmarks Ekspeditionens Udstilling** og kommer saa til **Mønster-Stationsbyen**, der er bleven til paa Akademisk Arkitektforenings Initiativ, og hvor man først ser Mejeriet og Mælkerestauranten og derefter Jernbanestationen. Her er Byens Torv med Apotek og Lægebolig, Købmandsgaard og Kro. Man gaar nu igennem Byens Gade, forbi Smeden, Pottemageren, Snedkeren og forskellige Virksomheder under teknologisk Instituts Ledelse, For-

Elektricitetshallen.

samlingshuset med Folke-Bibliotek og Læsestue og ser tilsidst et mindre Landbrug. Man er nu atter i Nærheden af Haveudstillingen og gaar op ad Trapperne, der fører op til

Den gamle Borgmestergaard, der rummer „Historisk Udstilling for Aarhus By“. Det var ganske naturligt, at Aarhus i 1909 ønskede at se tilbage paa de forløbne Aarhundreder, og en bedre Ramme om de historiske Minder kunde man vanskeligt have fundet. Den gamle Gaard (opført 1597), hvis Egetømmer for Størsteparten var stærkt og sundt, var dødsdømt; en kolossal Forretningsbygning skulde opføres paa dens Grund inde paa Lilletorv. Det vilde have været Synd at lade den helt forsvinde, thi det er en af de største danske Borgergaarde fra Christian den Fjerdes Tid, og den har de ældste hængende Svale-gange, der kendes her i Landet.

Indgangen er gennem Porten, og efter at have passeret nogle faa Museumsrum, der fortæller om Byens Historie, kommer man fra Svalen ind gennem en Række Interiører, der fra Gaardens ældste Tid til 1848 fortæller om de Forhold, hvorunder der levedes i et Borgerhus. Blandt Interiøerne henleder vi Opmærksomheden paa Høegh-Guldbergs Stue. Statsministeren Ove Høegh Guldberg var fra 1784—1802 Stiftamtmand i Aarhus, og ved Familiens Velvilje er det lykkedes at fremstille hans Arbejdsværelse.

I Borgmestergaardens Have findes Dalsgaards Kaffeod, hvor Kaffen serveres af unge Piger i jyske Nationaldragter.

Hovedrestauranten.

Man passerer nu en Del Landbrugsredskaber og Maskiner, der er opstillet i fri Luft, og gaar derefter ind i den store **Maskinhal**, hvor de mest forskelligartede Maskiner ses i Virksomhed, og over dem føres paa Skinner den transportable Kørekran, der kan føre svære Maskindele fra den ene Ende af Hallen til den anden. Man kan ogsaa aflægge et Besøg i **Kedelhuset** for at se de store Kedler.

Fra Maskinhallen fører Trapper ned til Strandvejen og derfra videre til de smukke Haveanlæg, gennem hvilke man atter passerer forbi Bassinet med Løverne og kommer til **de samvirkende Havebrugsselskabers Udstilling, Udstillingen for Skovbrug, Jagt og Hedebrug** samt **Færøernes Udstilling**.

Derfra fortsættes forbi et originalt Biografteater, og man gaar op paa Strandvejen. Heroppe er der paa Skraaningene ud mod Havet Pavilloner med forskellige Udstillinger, og til den modsatte Side har man **Basargangen** omkring Kæmpehøjen.

Fra Basarens Søjlegang fører en Passage til **Bygningen for Post- og Telegrafvæsen samt Kommunal-Institutioner**.

Man gaar saa over Dæmningen til **Kunstudstillingen** og kan endelig fra **Hovedrestauranten** nyde Udsigten over Hav og Skov.

Lige over for Udstillingens Hovedindgang er **Ter-rænet for skiftende Udstillinger**, hvor der bliver

afholdt Dyrskuer, Opvisning af Rideklubben, Idrætsopvisninger, Hundeudstilling, Kaninudstilling, Biavlsudstilling osv.

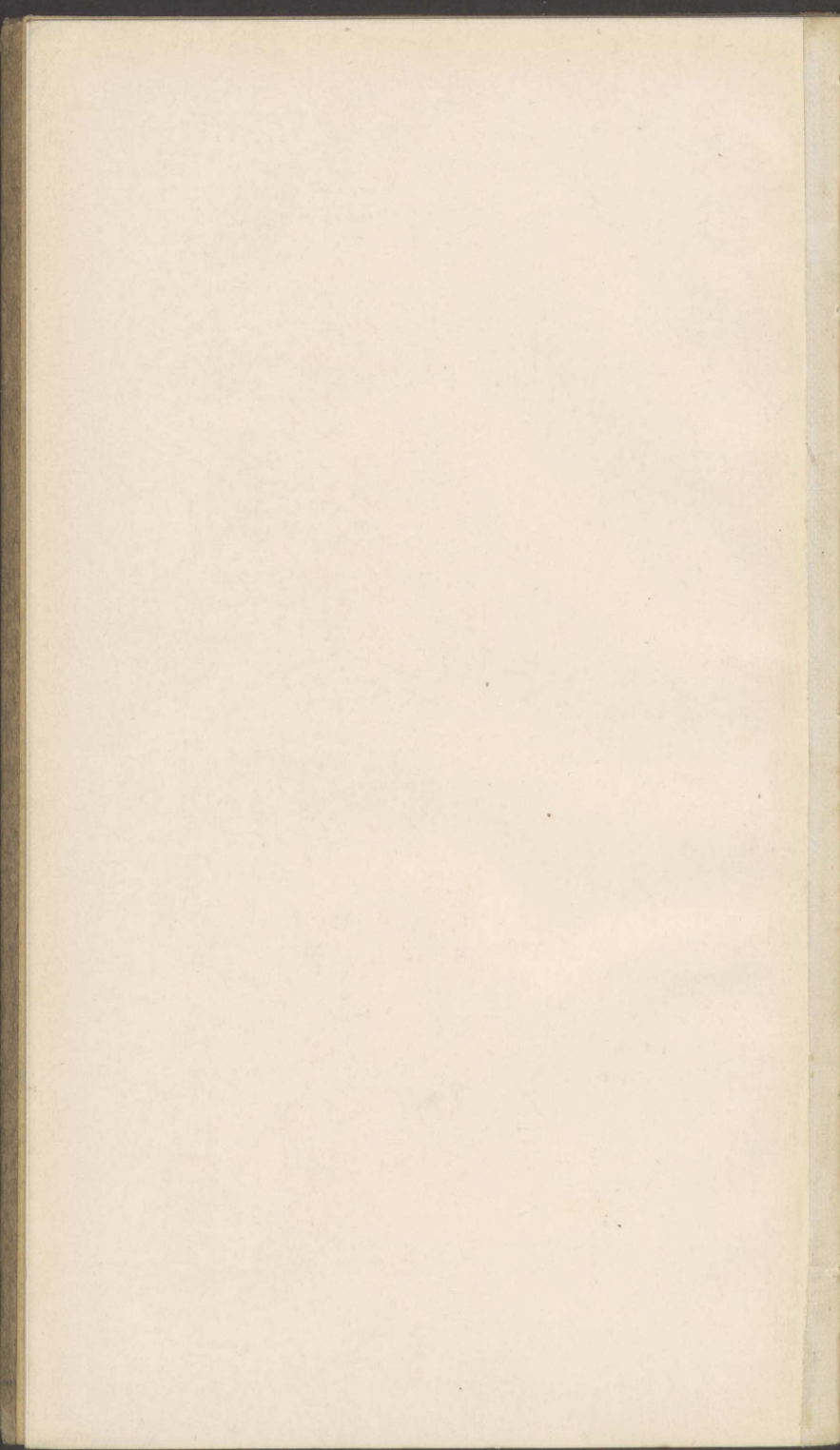
Landboforeningerne har her anlagt en **Forevisningsmark**, Gartnerne en **Planteskole**, og tillige er der en **Skolehave**, en »**Nationalhave**« m. m.

Mønstervillaerne, de over hele Landet berømte Lotterigevinster, ses lige over for Udstillingens Hovedindgang.

Af Hensyn til følgende Oplag vil det være Turistforeningen kært, om eventuelle Anker eller ønskelige Tilføjelser maatte blive meddelt Translatør Holm, Pontoppidansgade 10.

AARHUS

BYEN – OMEGNEN – KORTERE
OG LÆNGERE UDFLUGTER –
CYKLETURE – SMAA RUND-
:: :: REJSER I JYLLAND :: ::

AARHUS er den største danske Provinsby i den største danske Provins. Belliggenheden er fordelagtig, Havnen fortræffelig, og Byens Indbyggerantal er derfor i Løbet af de sidste 100 Aar vokset fra ca. 4000 til ca. 60,000.

Staden er Sæde for Biskoppen over Aarhus Stift, Postinspektøren og Overtoldinspektøren for Nørrejyland, Generalkommandoen for Jylland og Fyen, ligesom ogsaa adskillige velkendte Foreninger og Selskaber — „Foreningen af jydsk Landboforeninger“, „Aarhus Amts landøkonomiske Selskab“, „Det jydsk Haveselskab“, „Fællesforeningen for jydsk Idrætsklubber“, „Jydsk Væddeløbsforening“, „Jydsk Forening for Naturvidenskab“ og „Samvirkende jydsk Turistforeninger“ o. fl. — har deres Domicil her. Aarhus er tillige Garnisonsby for 8de Infanteriregiment (14de, 20de, 28de og 38te Bataillon), 3die Artilleriafdeling og 3die Dragonregiment.

Aarhus er delt i 4 Sogne — Domsogn, Fruesogn, St. Pauls og St. Johannes' Sogn. I alt er der en halv Snes Kirker, Kapeller og Bedehuse.

Af Undervisningsanstalter findes der to Latinskoler, ni Kommuneskoler (deraf to med Mellemkoleklasser), flere private Realskoler og Pigeinstituter, endvidere to store tek-

niske Skoler, en Handelshøjskole, en Handelsskole, Aftenskoler for Handelsfolk og Haandværkere og et Musikkonservatorium.

Aarhus har et godt Museum, et Statsbibliotek og et velindrettet Teater med fast Personale.

Staden har sin største Udstrækning – en halv Mil – fra Nord til Syd, og Gaderne har et temmelig moderne Præg, men det er jo ogsaa først Jernbanerne og Dampskibssejladsen, der har gjort Aarhus til en Handelsstad af Betydning, og man finder forholdsvis faa af den Slags gamle, anselige Købmandsgaarde, der i saa stort Antal pryder vore Nabostæder, Randers og Horsens.

Af Skove ejer Aarhus mod Nord Risskov (140 Tdr. Land), der er en Del af den Grund, Dronning Margrete skænkede Byen, og mod Syd Marselisborgskovene (600 Tdr. Land).

Historie.

Aarhus Vaaben.

Aarhus er en af Rigets ældste Stæder. Dens Beliggenhed er udtrykt i dens gamle Navn, Ar-os (Aamunding), og i dens Vaaben, hvor man ser en Aa under en Bygning med to Taarne. Mellem Taarrene ses St. Peter og St. Klemens, Byens Værnehelgen. I Begyndelsen af det 10de Aarhundrede byggede en jydsk Underkonge, Frode, en kristen Kirke her i Aarhus, den tredie i Landet, 948 nævnes Byen som Bispe-

sæde, og i Middelalderen var den befæstet og havde et Dominikaner- og et Karmeliterkloster, samt et Par Hospitaler. Af Gilder og Lav i Middelalderen nævnes et Køb-svende-Lav, „Vor store Frue Gilde“, et St. Sebastians Gilde, et St. Gertruds Gilde og et Guds Legems Lav.

Byens Historie kan være interessant for den, der har Tid til at fordybe sig i Enkeltheder, men her er det vanskeligt at meddele noget, da de store Begivenheder er saa faa og – sørgelige. Ildebrand og Pest hjemsøgte Byen, og plyndret og beskydt blev den Gang paa Gang. Om de kejserliges Indfald under Trediveaarskrigen mindede endnu for nogle Aar siden „Wallensteins Skanse“, og det Anlæg, der nu findes der – umiddelbart ved Udstillings-

pladsen – hedder da ogsaa „Skansen“. Ude i Skoven „Friheden“ findes der nogle ubetydelige Voldrester, der bærer Navnet „Svenskelejren“.

Til Erindring om den for de danske Vaaben heldige Rytterfægtning ved Aarhus den 31te Maj 1849 er der rejst en stor Sten Nord for Byen ved Randersvejen.

Af kendte Mænd, der er født i Aarhus, maa nævnes Oldgranskeren Ole Worm (1588 – 1654), den ansete Matematiker og Astronom Ole Rømer (1644 – 1710), Erik Pontoppidan (1688 – 1764), bl. a. Forfatter af det berømte Værk „Danske Atlas“, Laurids de Thurah (1706 – 1759), Generalbygmester og Udgiver af „Den danske Vitruvius“, Forfatteren Valdemar Thisted (1815 – 1887), især berømt i Indland og Udland for sin Bog „Breve fra Helvede“, samt endelig en af vore Dages mest populære Forfattere, Sophus Bauditz (født 1850).

Af større Betydning har det dog været, at en Række dygtige Mænd har levet her som virksomme Borgere. Foruden Videnskabsmænd som Rektor Morten Børup, der var „berømt over alt Riget for sin Lærdom og Flittighed“, og de lærde Biskopper Jansen, Brammer, Birch, Fog og Fr. Nielsen maa nævnes Statsminister Ove Høegh-Guldberg, der som Stiftamtmand (1784 – 1802) udøvede en ikke ringe Virksomhed til Bedste for Stiftet og Byen, og

De gamle Sandkister ved Aaen.

Stifteren af „Det danske Hedeselskab“, Oberstløjtnant Dalgas, der ved flere Lejligheder viste sin Interesse for den By, til hvis Borgere han hørte. For Landsudstillingen var det et Tab, at den initiativrige, af Landbruget saa højt fortjente Overrettsagf. Høegh-Guldberg afgik ved Døden, just som Forarbejderne skulde sættes i Gang.

Ved Siden heraf talte Byen allerede i det 18de Aarhundrede en Række udmærkede Købmandsslægter, saasom Basballe, Blach, Gjern, Langballe, Vestergaard o. m. a., hvilke til Dels har lagt Grunden til den store Opblomstring i det 19de Aarhundrede. Blandt dettes Foregangsmand kan bl. a. nævnes afdøde Hans Broge og hans Kompagnon S. Wærum, afd. Konsul Rudolph Wulff og ligeledes afd. Brygger, Etatsraad Meulengracht.

Hoteller.

Hotel „Skansen“, ved Landsudstillingen. Over 200 Værelser.

Hotel „Royal“, Storetorv.

Hotel „Skandinavien“ ved Klemensbro. 50 Værelser, god Restauration, moderate Priser.

„Centralhotellet“ ved Hovedbanegaarden.

„Grand Hotel“, Ryegade. 35 Værelser fra 1 Kr. 50 Øre. God Restauration.

„Aarhus Afholdshotel“, Frederiksgade.

„Afholdshotellet“, Ryegade 5. 20 Senge, moderate Priser.

„Aarhus Gæstehjem“, Ryegade 23.

„Aarhus ny Missionshotel, Frederiksgade. 50 Værelser. Badehotellet ved Risskov.

„Belvedere“, Risskov.

„Breidablik“ ved Ørnereden.

Hotel garni (Fru Willemsen), Rosensgade. 6 Værelser.

Frk. Jensens Hotel garni, „Rømerhus“ ved Clemensbro. 10 Værelser; enkelte fra 1,25, dobb. fra 3 Kr. incl. Morgendrik.

„Hotel Kronpiinsen“ ved Hovedbanegaarden.

„Landmandshotellet“, Vestergade. 16 Værelser fra 1,25.

„Missionshotellet“, Ryegade. 40 Værelser.

„Søndergades Hotel“.

Fremdeles mange mindre Hoteller: „Dania“, „Danmark“, „Dannebrog“, „Dovers Hotel“, „Jylland“, „Kronborg“, „Nøjsomhed“, „Phønix“, „Ryegades Hotel“, „Vestergades Hotel“ og Østbanehotellet“.

Kaféer og Restauranter.

Foruden Restauranterne i de større Hoteller og paa Udstillingspladsen, skal her nævnes: Kafé Meilborg ved Østbanegaarden, Kafé Bispehus, Emmerys Konditori, Teaterkaféen, Leonards Konditori og Rozzis Kafé og Konditori paa Bispetorvet, Richardts og Jønssons Konditorier ved Klemensbro, Thürmanns Konditori, Hj. af Nørregade og Høegh-Guldbergsgade, Café de la Reine, Hj. af Bruunsgade og St. Paulsgade, og Automatkaféerne paa Søndergade, Guldsmedgade og Bruunsgade.

Badeanstalter.

Kommunale Badeanstalter for Strøm- og Styrtebade Nord og Syd for Byen, aabne Juni-September. Folkebadanstalt, kolde og tempererede Styrtebade og Karbade, Badevej.

St. Olufs Badeanstalt, Kystvejen og

Aarhus Vandkuranstalt, Valdemarsgade, kolde og tempererede Styrtebade, samt forskellige Slags varme Bade. Førstnævnte baade Sø- og Ferskvandsbade, den sidste Kurbehandling (Sommer- og Vinterkure).

Banker m. m.

Aarhus Privatbank, Kannikegade, aaben 9-3 og 5-6, Bankkontoret (Nationalbanken), ved Hotel Royal, aabent 9-2, Jydsk Handels- og Landbrugsbank, Lilletorv, aaben 9-2 og 5-6,

Købmands- og Haandværkerbanken, Storetorv, aaben 9-3 og 5-6,

Bikuben, Hj. af Rosensgade og Mejlgade, aaben 9-1 og 3-6, Arbejdersparekassen, Østergade, aaben 11-1 og 4-7,

Landbosparekassen, Østergade, aaben 11-4,

Sparekassen i Immervad, aaben 10-1 og 4-6.

Ravn & Müller, Bankiers, Clemensstorv.

Post, Telegraf, Telefon o. s. v.

Posthuset, Kannikegade, aabent Søndage 9 Fm. - 8 Em., Søn- og Helligdage 12-2 Em. Posten omdeles Søndage 5 Gange, Søn- og Helligdage 1 Gang, Kl. 7.30 Fm. Postindleveringssteder: St. Pauls og St. Clemens' Apoteker samt paa Hj. af Niels Juels Gade og Willemoesgade.

Telegraf- og Telefonstation, Kannikegade, aaben
6 Fm. – 10 Em.

Kiosker ved Hovedbanegaarden, Klemenstov og Nørrebrogade (vis-à-vis Vennelyst). Telefonering 10 Øre indenbys, 25 Øre udenbys, Benyttelse af Skriverum (med Tillæg af Papir og Konvolut) 10 Øre, Vejviser, Rejse-
lister, Salg af Aviser, Teater- og Koncertbilletter o. s. v.
Bybudenes Telefoner: 2024, 2251, 2282, 2290, 273
og 1875.

Toiletter.

I Skolegade, Fr. Allé og ved Indgangen til „Friheden“.

Befordringsmidler.

Sporvogne: Elektrisk Sporvognskørsel gennem hele Byen fra Trøjborgvej til Dalgasavenuens nederste Del.

Drosker: *Holdepladser* Nord og Syd for Domkirken (Automobildrosker), paa Lilletorv, ved Skolebakken, i Dynkarken ved Hj. af Sønderallé, paa St. Pauls Kirkeplads samt ved Banegaardene og Dampskibsbroen.

Takster. Automobildroskerne er Taksameter. Byen er delt i 3 Kredse. 1ste Kreds omfatter den egentlige By, 2den og 3die Kreds henholdsvis den sydlige og nordlige Del af den tilgrænsende allernærmeste Omegn. Tur i 1ste Kreds 70 Øre, for Kørsel ind i hver ny Kreds tillægges 30 Øre. Timekørsel inden for Kredse 1 Kr. 50 Øre for 1ste Time, 40 Øre for hvert Kvarter derudover, udenfor 2 Kr. for 1ste Time, 50 Øre for hvert Kvarter ekstra. Returkørsel halv Takst. Ender Turen ikke ved Holdepladsen, betales der 25 Øre for hver $\frac{1}{4}$ Time, Kusken bruger for at køre tilbage til Holdepladsen. For Rejsegods og Natture ekstra Betaling. Tur fra Skolebakken til Risskov 1 Kr., fra de andre Holdepladser 1 Kr. 25 Øre. Til Frederikshøj eller Varna fra 1 Kr. til 1 Kr. 75 Øre (efter Befordringens Art og Holdepladsens Beliggenhed). Ture til Silistria, Ørnereden eller andre Punkter i Marselisborgskovene betales som Timekørsel. Kaperkørsel: Til Risskov: Charabanc 15 Øre, Droske eller Landauer 25 Øre pro persona. Til Frederikshøj eller Varna: Charabanc 25 Øre, Droske eller Landauer 35 Øre pro persona.

Dampskibssejlad: Aktieselskabet „Turisten“ besørger Sejladen til Marselisborg Skov (Varna og Ørnereden),

og Aktieselskabet „Sejladsen paa Risskov“ til nævnte Skov (Salonen, Risskov St. og Badehotellet). „Aarhusbugtens Dampskibsselskab“ besøger Sejladsen til Samsø, Tunø, Æbeltoft, Begtrup Vig, Skødshoved, Knebel og Kalø. D. F. D. S.s Kallundborgskibe anløber Samsø, og Tunø.

Baade til Leje i Aagade. Robaade 25 Øre, Sejlbaade 50 Øre, Mand med, 25 Øre mere i Timen. I Vesterbrogade og ved Museumsbro udlejes der ogsaa Baade til Sejlads op ad Aaen til Fiskerhuset. 15 Øre Timen.

Forlystelser.

Teater: *Aarhus Teater*. Ordinære Biletpriser: 1ste Parket 2,50, 2det do. 2,00. Parterre 1,50 & 1,00, Fremmedloge 4,00, 1ste Balkon 2,50 & 2,00, 2den do. 1,50 & 1,00, Amfiteater 0,75 & 0,50. Billetsalg til forh. Pris 10 - 11 Fm., til ordinær Pris fra 11 til 3 og efter 5.

Varieté: *Kasino* i Rosenkrantzgade (Sidegade fra Ryesgade.) Forestilling hver Aften. Biletpriser: 1 Kr. og nedefter.

Musiklokaler: I Teaterrestauranten, Kafé Meilborg, Grand Hotel, i Hotel Kronprinsens Sal o. fl. Steder.

Friluftskoncerter: I Skovene og i Vennelyst.

Seværdigheder.

Domkirken. Fra Maj til Sept. aaben Hverdage fra 10^{1/2} - 11^{1/2} uden Betaling, om Søndagen fra 12 - 1^{1/2} mod en Betaling af 25 Øre pro persona. Uden for disse Tider ved Henvendelse til Kirkebetjenten, Krigsassessor *Kruse*, Museumsgade 2. (Telef. 2028). Betaling for 1 Person 1 Kr., 2 - 6 Pers. 2 Kr.

Frue Kirke kan beses ved Henvendelse til Kirkebetjent *Th. Jensen*, Nørreallé 28, St. Træffes i Reglen 10 - 4, samt ved Kirkens Taarnindgang Kl. 12.

Domkirken og Fruekirke er tillige aabne for Morgenandagt, den første fra 8 - 9, den sidste fra 8 - 8^{1/2}.

Hospitalskirken. Gratis Adgang ved Henvendelse paa Hospitalsforstanderens Kontor.

Katolsk Vor Frue Kirke. Kirkens Sidedør staar aaben hele Dagen.

Museet. I Udstillingstiden aabent *uden Betaling* Søndag fra 12-4, de øvrige Dage fra 9-12.

Udenfor disse Tider Adgang ved Henvendelse til Kustoden, der bor i Museet. Betaling: 1-4 Personer 1 Kr.; 25 Øre for hver Person ud over dette Antal. Foreninger yderligere Moderation.

Statsbiblioteket. Læsesalen aaben hver Søgnedag fra 11-3, i Vintermaanederne tillige fra 6-10 Aften. Udlaan fra 1-3 Em. samt Mandag Aften 6-8. Biblioteket kan beses i den Tid, da Læsesalen ikke er aaben, ved Henvendelse til Kustoden, som bor i Biblioteksbygningen. Betaling: 1-2 Personer 50 Øre, 25 Øre for hver Person udover dette Antal. Om Adg. for Foreninger eller større Selskaber maa der i Forvejen træffes Aftale.

For i Løbet af den korteste Tid at se det mest mulige foreslaar vi følgende

Tur rundt i Byen.

Det er mest praktisk at gaa ud fra Byens Centrum *Storetorv*. Der lægger vi selvfølgelig straks Mærke til

Domkirken. (Angaaende Adgang, se Kap. „Seværdigheder“).

Domkirken, set fra Bispetorvet.

Domkirken, Landets højeste Kirke (Længde 296 Fod, største indvendige Højde 72 Fod), er oprindelig paabegyndt som en romansk Basilika af Absalons nære Slægtning, Bisp *Peder Vagnsen*, i Aaret 1201, senere – i det 14de og 15de Aarhundrede – ombygget i gotisk Stil. I Aarene 1867–71 og 1877–82 blev Kirken restaureret af Bygningsinsp., Prof. *Walther*.

Hovedindgangen er i det vældige Taarn, der vender ud mod Torvet og har en Højde af 278 Fod. Vi befinder os nu i Kirkens Vaabenhus. Til venstre det smukke *Rodsteen-Marselske Kapel*, der har Begravelser i Kælderen og et pragtfuldt Epitafium af sort og hvidt Marmor paa Bagvæggen. Det er opsat 1703–1704, udført af den hollandske Kunstner *Thomas Quellinus* og maa fremhæves som karakteristisk og fortrinlig Skulptur fra den Tid.

Paa Epitafiet ser man Baronesse *Sophie Elisabeth Carisius* med sin første Mand, Baron *Constantin Marselis* (der fik sin Ejendom, Havreballegaard, ophøjet til Baroniet Marselisborg) paa højre Side, og sin anden Mand, Baron *Peter Rodsteen*, paa venstre Side. Før Reformationen var dette Kapel, der var opført 1419 af Biskop *Boc*, indviet til Trefoldigheden, St. Jacob og St. Agnes, og i et Skab ved Væggen gemmes endnu nogle kostbare og sjældne Messeklæder fra Middelalderen.

Fra Vaabenhuset træder vi ind i Kirken og ser nu det mægtige Midtskib og langt borte det lyse Kor.

Vi gaar straks til højre om i det søndre Sideskib. Paa første Pille en Mindetavle over den bekendte Familie Worm, hvis berømteste Medlem, Naturforskeren og Oldgranskeren *Ole Worm*, fødtes her i Aarhus den 23. Maj 1588. I Krogen til højre fører en Trappe op til en smuk Renæssancedør. Det er Indgangen til et Kapel, der blev opført i Aaret 1470 af Biskop *Jens Iversen Lange* og før Reformationen havde et Maria-Alter. Nu benyttes det til Afholdelse af det aarlige Præstemøde, „Landemødet“. Over Døren er ophængt en for nylig restaureret middelalderlig Urskive. Den er i sin Art enestaaende her i Landet og er rimeligvis skænket til Kirken af den sidste katolske Biskop i Aarhus, *Ove Bille*, da den fornedes er prydet med hans fædrene og mødrene Vaaben. Opmærksomheden henledes paa, at den har 24 Taltegn. Den var før anbragt paa Midtskibets Vestgavl, og dens Viser stod i Forbindelse med Urværket i Taarnet, men 1730 blev det nuværende Orgel opsat, og det skjulte den gamle Skive. Træder man ind i Kappellet, ser man til venstre Kirkens gamle Penge- og Dokumentskrin, samt den første lutherske Biskop, *Mads Langs* Ligsten. Tillige rummer Landemodesalen Kirkens Samling af Bispebilleder. Over Biskop Langs Ligsten Portræt (Kopi) af den 20de katolske Biskop i Aarhus, *Peder Jensen Lodehat*. Under Vinduet lige for Døren Portrætter af Biskopperne *Hans Oksen* (1713–1738), *Frederik Nielsen* (Biskop fra 1. November 1905 til 24. Marts 1907) og *Peder Vinstrup* (1587–1590). Dernæst

Det Rodsteen-Marselske Kapel.

den af Valdemar den Store grundede Vitskøl Klosterkirke, hvis Rester blev udgravet for nogle Aar siden.

Vi gaar nu hen mod Højkoeret, der i den senere Middelalder blev betydelig udvidet og ombygget i gotisk Stil. Koret var tidligere skilt fra Kirken ved et smukt Galeri, det saakaldte Lektorium eller Sangkor, og de fire Staturer af Kirkefædrene Ambrosius, Augustinus, Hieronymus og Gregorius, der nu pryder Skranken, skriver sig fra den Tid.

Gaar vi op ad Trappen, befinder vi os i Kirkens smukkeste Parti. De høje og slanke Piller, Sideskibene, der er ført op i Højde med Hovedskibet, og de lange Vinduer „gør dette Korparti til en livlig og prægtig Kirkehal, hvortil der ikke findes noget Sidestykke her i Landet“.

Langs Sidevæggene de gamle Kannikestole. Midt paa Gulvet den mærkelige Malm-døbefont, der er støbt af en anset Klokkestøber, *Peter Hansen*, i Aaret 1481 og skænket til Kirken af Biskop Jens Iversen. Messingfadet, der nu ligger over Fonten, er fra 1625 og skænket til Kirken 1697. Bag Døbefonten ligger der en særlig smuk Ligsten over Fyens sidste katolske Biskop, den fra Kristian den Andens Historie velkendte *Knud Gyldenstjerne* (død 1586), og hans Hustru *Sytte Podebusk* (død 1573).

Den høje, syvarmede Malm-Lysetage er bekostet 1515 af *Niels Clausen*, den næstsidste katolske Biskop i Aarhus.

Til højre en muret Forhøjning, dækket af en sort, poleret Sten. Ved en Undersøgelse i 1830 viste det sig at være *Peder Vagnsens Grav*. I Muren over Gravstedet er indsat en Blyplade, der fandtes i Graven.

følger paa Væggen til højre Biskopperne *Birch* (1805–1029), *Mønster* (1829–1830), *Paludan-Müller* (1830–1845, Digteren *Paludan-Müllers Fader*), *Brammer* (1845–1881) og *Fog* (1881–1884), samt over Døren Billedet af Biskop *Braem* (1691–1713). Sidstnævnte Biskop og hans Eftermand, *Ocken*, ligger begravet i Kælderen, og det er deres Marmor-epitafier, man ser paa Nord- og Sydveggen. Tillige ligger Biskop *Jens Iversen Lange* begravet i dette Kapel, og hans smukke Ligsten findes i Gulvet, men er skjult af et Tæppe.

Gaar vi derpaa op gennem Sideskibet, ser man paa sidste Pille et interessant, gammelt Kalkmaleri: *St. Michael*, der vejer en Sjæl. Lige til højre i Korsfløjen er der opstillet en stor Ligsten over *Kristian den Fjerdes Hofmester, Manderup Parsberg*, der som ungt Menneske i en Duel afhuggede Tyge *Brahes Næse*.

Det lille Sidekapel, der ved en stor Bue er aabent ud til Korsfløjen, er i ren romansk Stil og skriver sig fra *Peder Vagnsens Kirkebygning*. Der findes ikke mange romanske Murstensbygninger her i Landet, og særlig er dette Kapel og det tilsvarende ved nordre Korsarm interessante, da de i mange Enkeltheder frembyder megen Overensstemmelse med de samtidige Partier af *Roskilde Domkirke* og *Kirkerne i Sorø* og *Ringsted*, men navnlig med

Midtskibet, set fra Hovedindgangen.

Den prægtige Altartavle skrives sig fra 1749 og „anses for at være det betydeligste Minde vi har tilbage af det femtende Aarhundredes Kunst“. Biskop Jens Iversen Lange har ladet den udføre af *Bernt Notke* fra Lübeck og hans Svende. Naar Alterskabets fire Fløje er lukkede for Midttertavlen, ses Malerier af Pave Klemens, Johannes Døber, Kristusbarnet, Maria og St. Anna samt Stifteren, Jens Iversen. Om dette sidste Billede har Dr. Fr. Beckett oplyst, at det er et Portræt, og at det „gør et livagtigt Indtryk“. Naar de inderste Fløje aabnes, ses Midttertavlens og Fløjens rigt udskaarne, malede og forgyldte Figurer. I Midten ses den hellige Anna bærende Kristusbarnet, ved hendes Side Maria, der rækker Barnet et Æble, til venstre Kirkens og Byens Værnehelgen, St. Klemens, til højre Døberen Johannes. Paa Fløjene mindre, men særdeles karakteristiske Figurer af de 12 Apostle, og paa Smaasøjler mellem Grupperne og Figurerne er der anbragt 24 Statuetter af Helgener og Helgeninder.

I Aaret 1514 bekostede Biskop Niels Clausen Altartavlens smukke Overdel, der,

skønt den er fra en lidt senere Tid og har sit selvstændige Indhold, dog danner en smuk og harmonisk Afslutning paa Jens Iversens og Bernt Notkes Størværk. Den midterste Gruppe forestiller Kristus, der kroner Maria som Himmeldronning, oven over Spiret ses Kristus paa Korset og til Siderne hans Moder og Apostlen Johannes. Forneden til venstre en knælende Biskop, rimeligvis Niels Clausen, og til højre en smuk Engel.

Inden for Gitteret under Altertavlen ses Kirkens værdifulde Sølv-sager, deriblandt en interessant gammel Kalk og to smukke Stager, som Baron Peter Rodsteen skænkede til Kirken i Aaret 1706. Malmstagerne paa Alterbordet blev skænket i Aaret 1705 af Borger og Handelsmand *Casper Nielsen Brandt*.

De smukke Korskabe paa begge Sider af Altertavlen er ogsaa skænket af Biskop Niels Clausen, og de har rimeligvis tidligere haft en Dekoration i Guld og Farver.

Til højre for Altertavlen, over Peder Vagnsens Grav, er der 1576 opsat et smukt Epitafium af Alabast og Marmor over *Erik Podebusk* og hans Hustru. Til venstre to fortræffelige Epitafier over Rigsraad *Jørgen Skeel* til Sostrup, Gl. Estrup m. m. (død 1631) og *Otto Skeel* til Katholm (død 1646) og deres Hustruer.

Vi forlader Højkoret og gaar til højre om i den nordre Koromgang, hvor der er ophængt en smuk Model af et Linieskib. Der fortælles, at samme Model var bestilt af Peter den Store og skulde føres til Rusland om Bord paa et fransk Skib, der imidlertid strandede ved Skagen. Paa Korvæggen nær Skibet et meget interessant Kalkmaleri: *St. Jørgens Kamp med Dragen*. Af Ligstenene i Koromgangene og Sakristiet er der særlig Anledning til at nævne Biskopperne Boes, Eiler Madsens og Niels Clausens. De to første staa opstillede ved Væggen, den sidstnævnte ligger i Gulvet lige bag Højalteret.

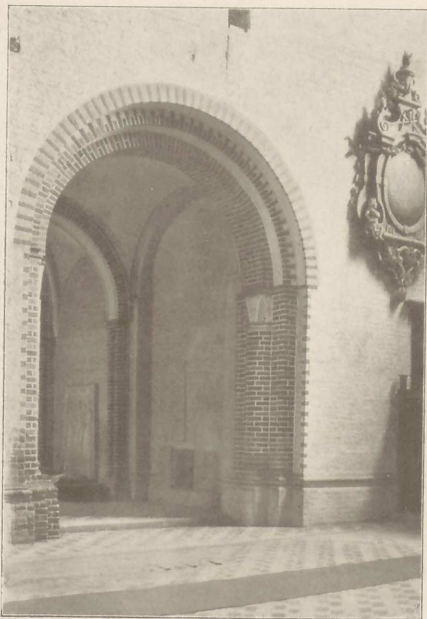
Vi gaar atter ud i Korskirkens nordre Del, der ogsaa har en Del Minder om Peder Vagnsens Kirke: Buen ind til Kapellet samt de i Vægpillerne indlagte Halvsøjler. Fra det nederste Galeri førte tidligere en Gang paa Arkader over til den gamle katolske Bispepresidens.

En særlig smuk Smedejærnsdør fra 1650 danner Indgangen til det Sehestedske

Gravkapel, hvor Rigets Kansler *Christen Thomesen Sehested* (død 1657) og den af *Jørgen Sorterup* besungne *Søhelt Chr. Thomesen Sehested* (død 1736) hviler tillige med mange andre af samme Familie. Over Mindetavlen ved Væggen Brystbillede af Kansleren og hans Hustru, rimeligvis udført af *Karel van Mander*.

Det Lindenovske Kapel ved Siden af Sehestedske, er ligesom dette en romansk Bygning, men med senere ombygget Hvælving. I Kælderen hviler *Laurids Lindenov*, Befalingsmand paa Aarhusgaard (død 1635) og Medlemmer af hans Familie. Kapellet, der har lidt en Del Overlast i Tidens Løb, bliver nu restaureret af Domkirkens Arkitekt, Professor *Kampmann*.

Kirken har 9 Lysekroner, af hvilke de ældste skriver sig fra det 17de Aarhundrede (den smukke gotiske Krone foran Alteret er en Kopi). De smukkeste Kroner hænger i Midtskibet og i Korskirken, særlig henledes Opmærksomheden paa en forsølvet Renaissancekrone i nordre Korsarm og en Malmkrone foran Kortrappen. Disse to (og Kronen foran Altertavlen) er skænket til Kirken i Aaret 1903. Gaar vi nu tilbage

Romansk Kapel
ved søndre Korsfløj.

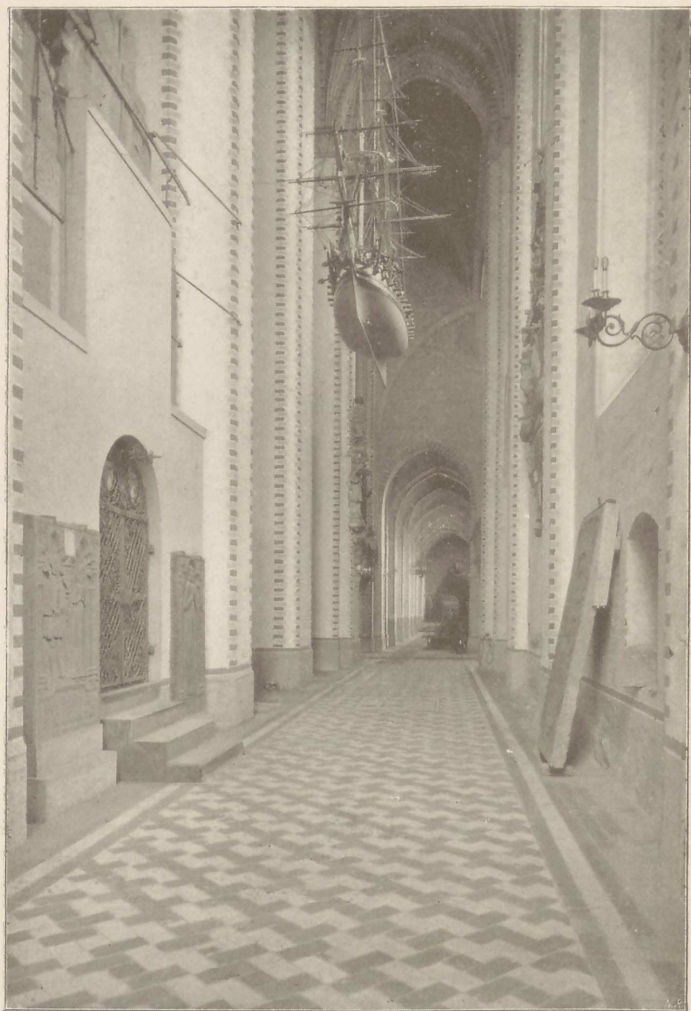
Højkoret med Altertavlen.

gennem Midtergangen, ser vi lige for Kirkens smukke Orgel (fra 1730) og til venstre Prædikestolen, der er fra 1588 og overordentlig rig paa smukke Enkelt-heder. Den skyldes sikkert en nederlandsk Billedskærer.

Naar vi er kommen helt ned, kan vi til højre se nogle Trin, der fører op til en smuk Smedejernsdør, som med Hensyn til Udførelse staar over Døren til det Sehestedske Kapel, selv om den ved første Blik gør et mere beskedent Indtryk. Det er Indgangen til det lille Ebbesenske Kapel, og Epitafiet paa dets Bagvæg er over *Laurids Ebbesen*, Lensmand paa Skanderborg Slot (død 1646). I samme Kapel bisattes i 1772 den 146-aarige *Chr. Jacobsen Drackenborg*.

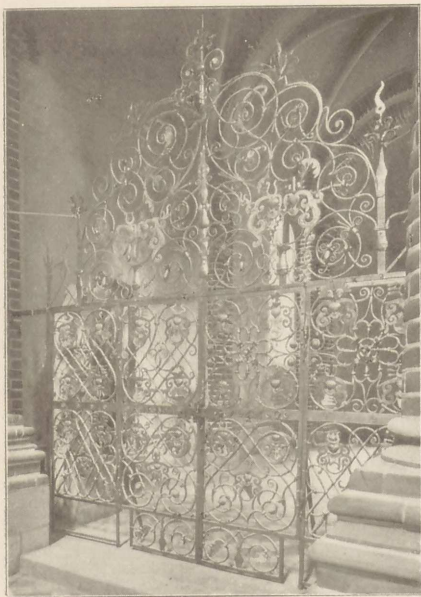
Vi gaar derpaa atter ud i Vaabehuset. Til venstre Opgang til Taarnet (Adg. ved Henvendelse til Ringeren). I Taarnet hænger 8 Klokker, af hvilke flere er af betydelig Interesse.

I Aaret 1907 fik Kirken et nyt, fortrinligt Urværk, forfærdiget af den kendte Mester, *Bertram Larsen*. De fire Urskiver, der baade Dag og Nat viser Tiden ud over Byen, er en Gave fra afdøde *Hans Broge*.

Søndre Koromgang med Linieskibet.

Fra Domkirken gaar vi ned over Storetorv, der har ret anselige Bygninger, men en uheldig skæv Form. Til venstre Byens ældste Apotek, Løveapoteket, grundlagt 1596. Den lille Forbindelsesgade mellem Store- og Lilletorv, Borgporten, minder endnu ved sit Navn om den Tid, da Byen

Smedejernsdør
ind til det Sehestedske Kapel.

boet der under deres Ophold i Aarhus, og i 1864 under Jyllands Okkupation var den Bolig for den bekendte General *Vogel v. Falkenstein*. Ligefor Jydsk Handels- og Landbrugsbank, ital. Renæssance, opført 1901 (Arkitekt: *Kühnel*).

Forhallen og Banklokalet seværdige. Vi gaar nu ned gennem Vesterg.

Den første Bygning efter Banken er Svaneapoteket (Arkitekt: Prof. *Walther*).

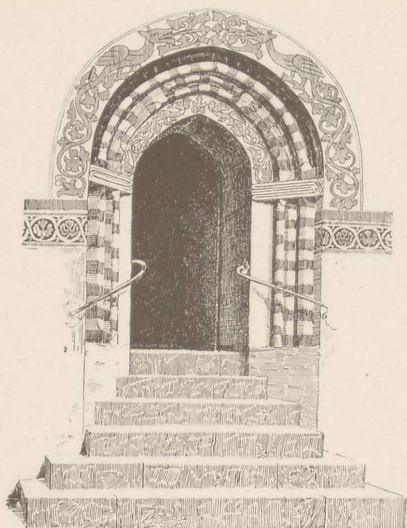
Smuk Gaards-

var befæstet. Den ud mod Borgporten vendende Ejendom til højre har en meget interessant Længe (fra 1593) ud til Badstuegade.

Paa Lilletorv laa til venstre den gamle Borgmestergaard, som nu er flyttet ud paa Udstillingsterrænet. Til højre Gerdes' Gaard (tidligere „Meulengrachts Gaard“), opført 1809 i den Tids klassiske Stil, men nu en Del ombygget. *Frederik VI*, *Christian VIII*, *Frederik VII* og *Christian IX* har

Domkirkens Prædikestol.

Vor Frue Kirke: Dør til Sakristiet.

meget tiltalende. Prædikestolen er et Renæssancearbejde. Blandt Kirkens Lysekroner findes der en sjælden, tolvarmet Malmkrone fra Tiden lige før Reformationen.

Altertavlen er Frue Kirkes største Seværdighed. Der er al Grund til at antage, at den skriver sig fra den berømte *Claus Bergs* Værksted. Naar Fløjene er slaaet tilbage, ser man en meget livfuld Fremstilling af Korsfæstelsen. Paa hver Side af Kristus ses Røverne; den spottende Røver — paa Kristi venstre Side — er klædt som Landsknægt. Omkring Hovedgruppen foregaar der en Mængde Optrin: Tre Soldater slaas om Kristi Kjortel, medens en fjerde lister sig bort med den, Maria synker afmægtig om i Johannes' Arme og forhaanes af en Tilskuer, fra venstre Side kommer en Negerfamilie vandrende o. s. v. Blandt Fløjenes Helgen- og Apostelfigurer ses paa højre Fløj foroven nærmest Midterskabet Kirkens Værnehelgen *Nikolaj af Myra*, og svarende til ham paa den modsatte Fløj (altsaa til højre for

Klostergaarden.

plads. Vi drejer om ad første Sidegade og kommer ind paa Frue Kirkeplads. Her er **Vor Frue Kirke og Kloster.** (Ang. Adgang, se Kap. „Seværdigheder“).

Kirken, opr. *St. Nikolaj K.*, skriver sig fra forskellige Perioder og danner Østfløjen af det gamle Sortebrødre kloster, der efter Reformationen blev indrettet til Hospital for gamle og fattige og senere, i 1879, udvidet med en Stiftelse for 20 „Pensionærer af den dannede Middelstand“. Kirken har et slankt Taarn og smukke Trappegavle, navnlig henledes Opmærksomheden paa Østgavlen.

I Forhallen er foreløbig henstillet en interessant Runesten, Aarhus Stenen V, der i 1905 fandtes i Østgavlens Fundamenter.

Kirkens Indre (restaureret af Prof. *Walther* 1865–66) er

Beskueren) den hellige *Dominikus*. Ordenens Stifter. I Koret findes tillige flere smukke Epitafier, f. Eks. et over den ansete Borgmester *J. C. Basballe* (død 1708).

Fra Koret fører en smuk, spidsbuet Dør ind til Sakristiet, der bl. a. har et middelalderligt Trækrucifiks.

I Hospitalsgaarden, den gamle Fratergaard, er der nogle Hvælvingsfag af den gamle Korsgang, der oprindeligt gik rundt langs de tre Fløje, og i den vestre Fløj findes bl. a. fuldstændig bevaret en ejendommelig Hal, den gamle Kapitelsal. Nu er den Hospitalets Kirke. (Adgang, se Kap. „Seværdigheder“).

Vi fortsætter ud igennem Vestergade og Møllegade til Vesterallé. Til højre fører Vejen ud til det store Bryggeri „Ceres“ og Jydsk Haveselskabs Have (Adg. ved Henvendelse til Plantøren, der bor i Haven).

Vi drejer til venstre. Bag høje Træer en Række smukke, gamle Bindingsværksbygninger, af hvilke den første med de røde Stolper skriver sig fra 1650. Bygningerne er den tidligere Aarhus Mølle, der i historisk Henseende har Interesse som en af Rigets ældste Møller. Lige for

Aarhus Museum, opført 1876–77 af *Walther*, Sidefløjene opf. af *Dahlerup*. (Angaaende Adgang, se Kap. „Seværdigheder“).

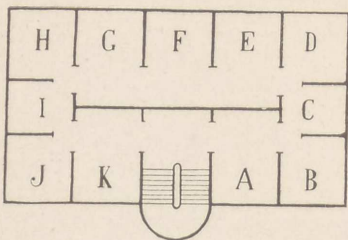
Kunstafdelingens udmærket vejledende Katalog faas ved Indgangen (35 Øre).

Afstøbningssamlingen findes i Hovedbygningens Stueetage og i Sidefløjen til venstre. Det er en fortrinlig Typesamling, der repræsenterer Oldtidens, Middelalderens,

Renæssancens og Nutidens Skulptur. Af moderne Kunst rummer denne Afdeling en Del Afstøbninger efter franske og danske Ar-

Afstøbningssamlingen. Dansk Skulptur.

Grundpl. af Museets 1. Sal.

bejder, samt nogle danske Originaler, bl. a. *Bissens* „Danaïde“, *Hansen-Jacobsens* „Loke“ og *Gyde-Petersens* „Adam og Eva“. I Sidefløjen til venstre enkelte Malerier, bl. a.: Nr. 1, *C. Achen*: Bondestue fra Refsnæs; Nr. 55, *Vilh. Kyhn*: Fra Ry Bakker.

Malerisamlingen paa første Sal rummer en Del gode Billeder, af hvilke vi her nævner nogle af de bedste, idet vi dog med Hensyn til Benyttelsen af vedføjede Plan maa gøre opmærksom paa, at Værelserne ikke i Virkeligheden er betegnede ved Bogstaver.

Lige for Trappen en i Eg (af Billedhugger *Fjeldskov*) skaar et Kopi af *Salys* Rytterbillede af Frederik den Femte. Bag denne Nr. 106, *Dahlerup*: Prisbelønnet Konkurrencetegning til Victor Emanuels Mindesmærke i Rom.

- A. Nr. 95, *J. V. Sonne*: En Ligfærd; Nr. 18, *Chr. Dalsgaard*: En Afsked; Nr. 73, *Edu. Petersen*: Udvandrere ved Larsens Plads.
- B. Nr. 17, *Chr. Dalsgaard*: Artilleristen overrasker sine gamle Venner; Nr. 90, *P. C. Skovgaard*: Parti af Søllerød Kirkeskov; Nr. 39, *Fr. Henningsen*: Forladt; Nr. 52, *P. S. Kroyer*: Skagens Jægere; Nr. 49, *Jens Juul*: Portr. af Geheime-raadinde Calmette; Nr. 67, *A. Melbye*: Fregatten „Jylland“.
- C. Nr. 16, *J. la Cour*: Septembermorgen ved Genfersøen; Nr. 28, *A. Fritz*: Vinterlandskab; Nr. 98, *Fritz Thaulow*: Vinterdag; Nr. 31, a, *Ad. Heinrich Hansen*: Portal fra Raadhuset i Rothenburg; Nr. 37, *O. Haslund*: I en Præstegaardshave.
- D. Nr. 80, a, *Vilh. Rosenstand*: Scene i et fransk Køkken; Nr. 90, a, *P. C. Skovgaard*: Bondedammen i Vognserup; Nr. 29, *A. Fritz*: Vej ved Møllerne i Marselisborg Skov; Nr. 3, *Michael Ancher*: Sommerdag paa Havet; Nr. 48, *V. Irminger*: Den store, stille Nat gaar frem; Nr. 4, *Chr. Blache*: En Dampner under Damp og Sejl i Nordsøen; Nr. 56, *Vilh. Kyhn*: Himmelbjergparti.
- E. Nr. 77, *L. A. Ring*: Landsbyggede; Nr. 24, *Eener*: Presentation for en Kender; Nr. 46, *V. Irminger*: Fra det gamle Kolosseum; Nr. 86, *L. A. Schou*: Bønderfolk i Rom.
- F. Nr. 22, *Eckersberg*: Søstykke; *Vilhelm Hammershøj*: Interiør; Nr. 7, *Carl Bloch*: En fattig Kone strør Krummer for Fuglene; Nr. 20, *A. Dorph*: Sommerdag ved Stranden.

Runesalen.

- G. Nr. 3, a, *Michael Ancher*: En gammel Kone; Nr. 2, *Agersnap*: Hedebakker ved Rebbild; Nr. 70, *Schönheyder-Møller*: Sol i Granskoven.

Den kirkelige Afdeling.

- H. Nr. 5, *Chr. Blache*: Stille Eftermiddag ved Lynæs; Nr. 54, *Kyhn*: Ved Vejle-fjord; Nr. 52, a, *Kroyer*: Portr. af Georg Brandes; Nr. 80, *G. v. Rosen*: En Bravo; Nr. 15, *J. la Cour*: Bygevejr over Aarhusbugten.
- I Nr. 61, *J. Th. Lundbye*: To Kalve; Nr. 30, *Gebauer*: Det vilde Stutteri; Nr. 84, *A. Rørbye*: En Loggia paa Procida; Nr. 102, *F. Vermehren*: En sovende Bondekone; Nr. 63, *Mårstrand*: Scene af Erasmus Montanus; Nr. 23, *Eriener*: En ung Pige fra Schweiz ved sit Arbdjde.
- J. Nr. 88, *Simon Simonsen*: Diligencen skifter Forspand; Nr. 94, *J. V. Sonne*: Rytterkampen ved Aarhus 31. Maj 1849; *Zahrtmann*: Landskab ved Portefino.
- K. Nr. 84, a, *Marie Sandholt*: Moderglæder.

Den historiske Samling findes dels i Sidefløjen til højre, dels i Tagetagen. Den Afdeling, der omfatter Aarhus Bys

Statsbiblioteket.

Historie, er installeret i den gamle Borgmestergaard paa Landsudstillingen.

I Sidefløjen til højre findes: Runesalen, Salene med Fund fra den forhistoriske Tid, samt den ældste historiske Tid og Museets kirkelige Afdeling. I Tagetagen Vaabensamlingen, samt Museets histo-

riske Samling fra Tiden efter Aar 1700. Denne Afdeling omfatter især Husgeraad, Glas, Porcellæn, Fajance, Tin osv. samt Folkedragter.

Museets betydelige Møntsamling, tillige med Samlingen af Fotografier og Raderinger findes ligeledes i Tagetagen.

Fra Museet over „Slusebroen“ til

Statsbiblioteket,

opført 1899 - 1902 (Arkitekt: *Kampmann*).

Indgangen er fra Vesterallé (ang. Læsetider og Adgang se Kap. „Seværdigheder“). I Midten af Bygningen en pragtfuld Læsesal med ca. 100 Siddepladser og et stort Haandbibliotek.

Den er meget stærkt besøgt (aarlig langt over

30,000 Personer. Biblioteket, der færdig ordnet vil tælle ca. 200,000 Bind, foruden Kunstblade og Kort, er Danmarks trediestørste Bibliotek, rigt paa historiske Værker, særlig vedrørende Danmarks og Hertugdømmernes Historie.

Lige over for Aarhus Fattiggaard. Oven for Biblioteket **Ting- og Arresthuset**, (Arkitekter: *Ludvigsen og Hansen*). Løverne foran Bygningen skyldes Kunstneren *Hansen Rejstrup*, og Lygterne paa Hjørnerne er Kopier efter Lygterne paa Palazzo Strozzi i Florens.

Dalgasmonumentet.

Højere oppe en Kaserne paa den ene Side og en Skole paa den anden.

Neden for Skolen ses en stor hvid Bygning, **Fri-murerlogen**, opført 1908 (Arkitekt *Achen*).

Vi kommer nu til Frederiksallé og kan enten gaa hen ad den og derpaa til venstre ned ad Banegaardsgade eller ogsaa lægge Vejen over „den gamle Kirkegaard“, hvor bl. a. Dyremaleren *Gebauer* (død 1831), Digteren *Sneedorf-Birch* (død 1869) og *Hans Broge* (død 1908) ligger begravet. I begge Tilfælde kommer vi til

Dalgasmonumentet, rejst 1901. Det er udført af Billedhuggeren *R. Andersen* og støbt i Bronze i Rasmussens Etablissement i København. Neden for Dalgas-anlægget ligger

Hovedbanegaarden, opf. 1884 (*Arboe og Thulstrup*). Vi drejer nu op ad Ryesgade. Til venstre

Den katolske Vor Frue Kirke, opført 1878 – 80 efter Tegning af *Schmitz*, Arkitekt ved Kølns Domkirke. Kirkens Sidedør staar aaben hele Dagen. Det er en smuk, treskibet, gotisk Bygning, og alle dens Vinduer er smykket med Glasmalerier, særlig henledes Opmærksomheden paa Vinduet over Indgangen. Det forestiller Harald Klaks Daab og er skænket til Kirken af Greven af Chambord (Henri V).

Til højre Rosenkrantz-gade med Varietéen *Kasino* (se Kap. „Forlystelser“).

Ryesgades Fortsættelse er Søndergade, Byens vigtigste Færdselsaare. Ad denne kommer vi til det smukke Klemensbro-parti. Aagade og Fiskergade er her forbundne med en Lavbro, og ovenover forbinder den egentlige Klemensbro Søndergade med Klemenstov. Broen er omgivet af anseelige Pragtbygninger. Vi

Katolsk Kirke.

Domkirkens Korparti.

er pragtfuld og usædvanlig i sin Dekoration, og den hele Bygning bærer i sit Ydre Vidnesbyrd om det Værk, der øves i den. Frontispiciens Dekoration – holbergske Figurer – er af *Kählers* Keramik og skyldes Prof. *Hans Tegner*. Teatrets Indre (1050 Sidepladser) svarer til det udvendige, især bør nævnes Foyer'en og Loftet over Tilskuerpladsen. (Ang. Sæson og Billetpriser, se Kap. „Forlystelser“).

Til højre for Teatret Byens Klub, Polyhymnia. Ved Siden af sidstnævnte **Post- og Telegrafbygningen** (Arkitekt: *Kampmann*). Publikumshallen særdeles tiltalende med Dekorationer af *Hansen Reistrup*.

Vi gaar til venstre, forbi Teatret. I det lille Anlæg ved Kirken Mindesten over den bekendte Skolemand *Morten Børup*. Lige over for **Katedralskolen** (Arkitekt: *Kampmann*), smukt Gaardinteriør, bag Kirken Byens **Raadhus** (opført af *Thielemann*, senere ombygget af *Kühnel*). Vi gaar gennem Skolegyde og kommer endelig til

Havnen, der jo for Aarhus er en Faktor af den aller-

passerer Broen, drejer til højre forbi Aarhus

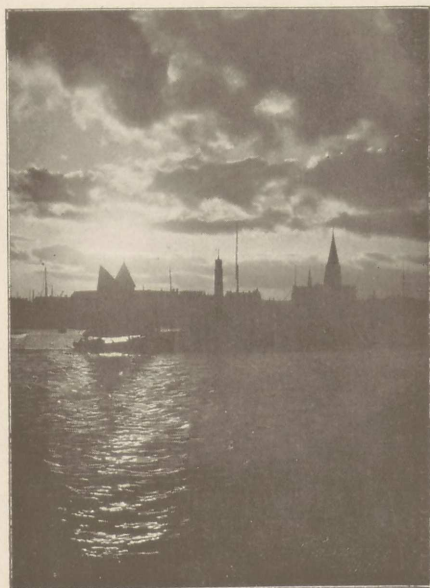
Privatbank (opført i florentinsk Renaissance af Arkitekt *Tønning*, senere udvidet og ombygget af *Kampmann*) og kommer ud paa Bispe-torvet. Her præsenterer den kolossale Domkirke sig udmærket, og man har et godt Overblik over Korpartiet med Spidsgavlene. Til venstre

Teatret, opført 1900 (Arkitekt: *Kampmann*). Façaden

Aarhus Teater.

største Betydning. Den er derfor stor og god, og Turister vil sikkert finde den seværdig. Havnepladsens Areal er 24

Havnen ved Aften

Td. Ld., Vandarealets 31 $\frac{1}{2}$ Td. Ld., men nu foretages der en Udvidelse af Landarealet med ca. 60 Td. Ld. og af Vandarealet med 42 Td. Ld. Dybden i Bassinerne vil saa blive indtil 27 Fod. For Tiden er den gennemsnitlige aarlige Indtægt ved Havne- og Bropenge ca. 350,000 Kr.

Efter at have passeret Skolegyde fortsætter vi omtrent lige ud langs den nordre Fløj af **Toldboden**, opført 1897 (Arkitekt: *Kampmann*). Plad-

sen, hvorpaa Komplekset er opført, var en skæv Trekant, som Arkitekten benyttede paa en udmærket Maade, og Opmærksomheden henledes særlig paa det originale Midtparti, der dannes af det svære Hovedtaarn og de lave Sidetaarne. Forhallen (Indg. i det store Taarn) er ogsaa seværdig.

Det anbefales at gaa ud ad Molerne. Hvis Tiden tillader det, da Søndre Mole. (Til højre ad Havnegade, over den nederste Bro, Svingbroen, forbi det gamle Lods-
hus*) og saa til venstre ud ad Molen. Prægtigt Skue over hele Havnen, Byen og Skovene mod Nord og Syd). Fra

Toldboden.

Søndre Mole i Sommertiden Færgefart over til Nordre Mole, ad hvilken man naar Kystvejen. Ellers tilbage til Toldboden, derfra hen ad Skolebakken, forbi Katedralskolen. Til venstre et lille Anlæg, „St. Olajs Kirkegaard“. (1102 blev St. Olaj Kirke bygget paa en Høj ved Stranden. Den var af Træ og stod indtil 1548). Paa Kirkegaarden et Monument over „Fædrelandsvennen, Generalkonsul *Hen-drik Pontoppidan*, 1814 – 1901“, samt et Stenkors til Minde om den hellige Niels. St. Nikolaj eller „Hellig Niels“

*) Foran dette den historiske Flagstang, der er lavet af en af de Egestammer, der paa Dronning Margrethes Tid nedsænkedes for at afspærre Aamundingen, Byens daværende Havn.

var en uægte Søn af Knud Magnussøn. Da han døde i i Aaret 1180, blev han begravet i Aarhus og æredes som en Helgen.

Fortsætter vi ud ad Kystvejen, kommer vi til **Østbane-
gaarden**, hvorfra Tog via Ryomgaard afgaar til Randers og Grenaa. I Kystvejens sidste Privatbygning Kafè „Mejlborg“.

Fra Banegaarden gaar vi op ad Østboulevarden. Til højre Knudrisbakke, et smukt Anlæg med glimrende Udsigt ud over Bugten og Byen. Bag Anlægget den store **Nordre Kirkegaard**. Lige ved Indgangen *Dalgas*, *Meulengrachts*, Overretssagf. *Høegh-Guldbergs* og *Ingerslevs* Grave. (Afd. Trafikminister Ingerslev var Ejer af Marselisborg Gods og solgte det kort før sin Død til Aarhus By, der derved blev sat i Stand til at opfylde Fremtidens Krav om Udvidelse paa en virkelig fyldestgørende Maade). Forlader vi atter Kirkegaarden ad samme Vej og gaar videre op ad Boulevarden, ser vi et stort Bygningskompleks,

Kommunehospitalet, opf. 1893 (Arkitekt: *Arboe*). Til højre for Hospitalet ligger Alderdomsasylet »**De gamles Hjem**« (Arkitekt: *Schmidt*), der er en mønsterværdig Institution og fortjener et Besøg. I nogen Afstand bagved »De gamles Hjem« ses det nye **Christian den Niendes Børnehjem** (Arkitekt: *Kühnel*) og **St. Johannes Kirke** (Arkitekterne: *Kampmann* og *Vald Schmidt*).

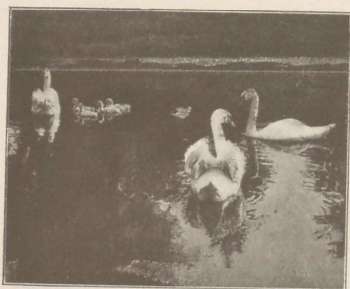
Boulevarden skærer nu Randers Landevej, der fører op til Forstaden Christiansbjerg. Omtrent midtvejs er der rejst en Sten til Minde om Rytterfægtningen 31. Maj 1849. Til højre en hvid, villalignende Bygning med rødt Tegtag, Bolig for den kommanderende General (opf. 1901, Arkitekt: *Kühnel*), til venstre Byens Park,

Vennelyst, anlagt i Midten af forrige Aarhundrede. Arealet er 13 Td. Ld. M. H. t. Koncerter, se Bekendtgørelserne i Aviserne.

Vi forlader Vennelyst gennem Hovedporten, gaar ned

De gamles Hjem.

Svanerne i Vennelyst.

mod Kiosken, hvorfra vi med Sporvogn gennem Nørregade, Nørreallé og Guldsmedgade kommer til Lilletorv, Storetorv, Klemenstorv, Klemensbro, gennem Søndergade, Ryesgade og den nederste Ende af Banegaardsgade, passerer Bruunsbro og fortsætter op forbi

St. Paulskirke, opført 1884 - 87 (Arkitekter: *Walther* og *Müllertz*). Smuk Altertavle, Maleriet (Paulus uden for Damaskus) af *Siegumfeldt*, Rammen tegnet af *Kampmann*.

Gennem Hans Broges Gade med **den jydsk Handelshøjskole** (Arkitekt: *Kampmann*) kommer vi til **Landsudstillingen**.

Sporvognen fortsætter ned gennem Dalgasavenuen og standser ved Indgangen til Skoven „Friheden“. Langs „Friheden“ Strandvejen med et smukt Villakvarter.

Spadsereture og Udflugter i den nærmeste Omegn.

Risskov

ligger Nord for Aarhus og er en Del af den Grund, Dronning Margrete skænkede Byen.

Med Banen: Fra Østbanegaarden til 1ste Station, „Risskov“.

Med Sporvej, Droske eller Charabanc, se Kap. „Befordringsmidler“.

Med Dampbaad fra Broen ud for Kystvejen. (Særlig Turen fra Risskov er smuk).

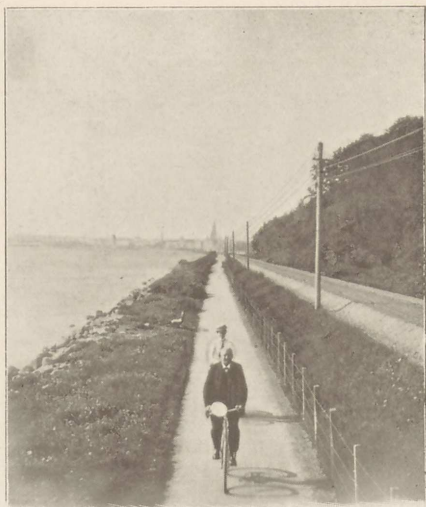
Til Fods: Fra Østbanegaarden ud ad Skovvejen. (Man kan ogsaa fra Østbanetorvet gaa op mod Boulevarden og derpaa over Knudrisbakke. Glimrende Udsigt). Fra Skovvejen Vej til højre langs Banen neden for Skrænterne.

I Skoven findes den gamle Restauration Salonen, med Udsigt over Havet.

I Nærheden af Salonen Ferdinandspladsen med det borgerlige Skydeselskabs Pavillon.

Om Sommeren Musik i Skoven flere Gange om Ugen, (se Bekendtgørelse i Byens Aviser).

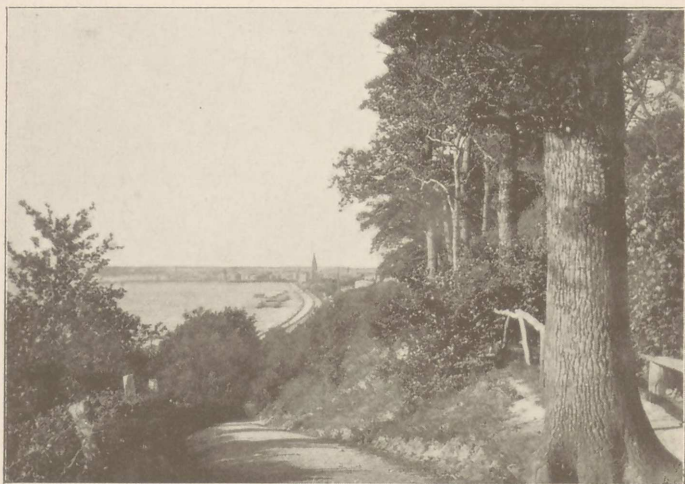
Fra Salonen mod Nord forbi Risskov Station og gennem et Villakvarter. Til højre Sommerpensionatet Belvedere. Til venstre Vej op til den store Sinds- sygeanstalt „Jydske Asyl“. Fortsætter vi ligeud, kommer

Cyklestien til Risskov.

Salonen.

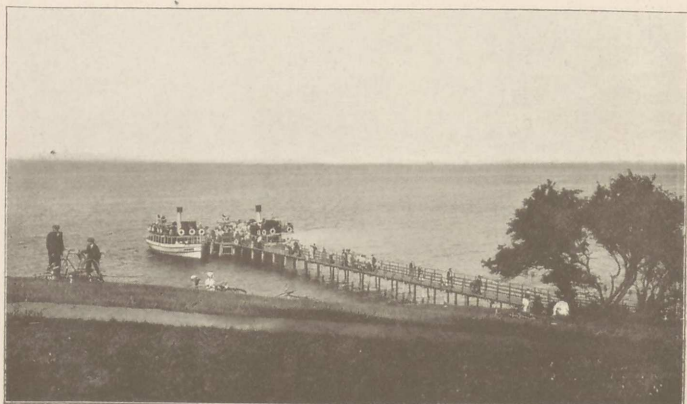

Fra Risskov mod Byen.

vi til Risskov Badehotel. Cykling tilladt paa Kørevejene, tillige paa Stjerne før Kl. 9 Fm.

Marselisborg Skove.

Marselisborg hed tidligere „Havreballegaard“, men fik Navnet M. af Constantin Marselis (se S. 25). Nu ejes Godset af Aarhus By, der købte det af Trafikminister

Udsigt fra Varnapavillonen.

Ingerslev, og Navnet Marselisborg er bleven overført paa Kronprins Christians Sommerbolig Syd for „Friheden“. Den gamle Gaard Marselisborg er meget uanselig; en Del af dens Grund indtages nu af „Marselisborg Kostskole“.

Med Vogn til Varna, Frederikshøj eller Ørnereden.

Med Damper til Varna eller Ørnereden.

Se Kap. „Befordringsmidler“.

Til Fods eller pr. Cykle ud ad Strandvejen. (Cykling tilladt paa Hovedvejene, Terrænet gennemgaaende bakket).

Broen ved Varna.

Første Skov „Friheden“. Restaurant (Pavillonen i Friheden) i Nærheden af „Svenskelejren“ (se Kortet). Fortsættes ud ad Strandvejen, kommer man til Restaurationen Frederikshøj. Stor Have.

Man kan foretage mange lønnende Udflugter i Marselisborgskovene, og de af Turistforeningen paa flere Steder opsatte Vejvisere giver nyttige og paalidelige Anvisninger.

Vi giver her Anvisning paa et Par Ture:

1. *Sejltur og Fodtur*:

Med Dampbaaden fra Aarhus til Varna. Under Sejlturen udmærket Panorama af Byen, Udstillingen og Sko-

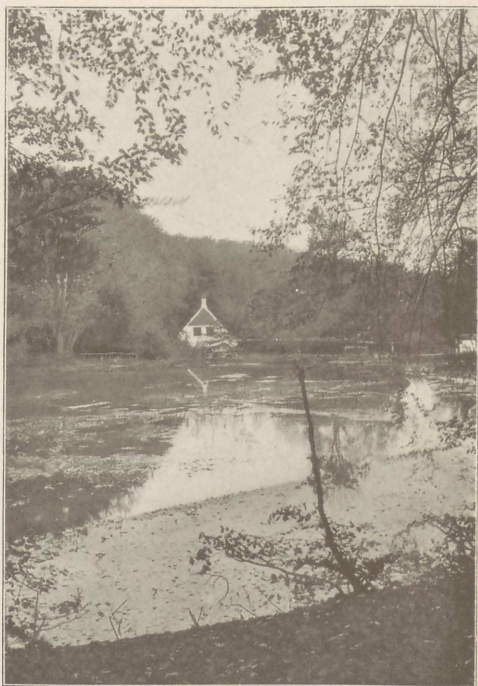
vene. Mellem første og andet Skovparti Syd for Byen ses Slottet Marselisborg paa en Bakke.

Fra Anløbsstedet Varna – ny Pavillon – ad Kørevejen til venstre (se Kortet) til Vandmøllen Silistria. Derfra ad den af Turistforeningen anlagte Sti gennem Hørhaven og ind i det tredje Skovparti, Skaadeskov. Over en Kløft fører en Bro til Udsigtspunktet Fruens Bænk. Vi gaar nu over Havbakkerne, og naar vi kommer ud af Skoven, har vi en prægtig Udsigt ud over Sindalen og Havet. Ved Sindalen Anløbsstedet Ørnereden. Stien fører derfra videre til det smukke Parti, „Ørnens Rede“ (Restauration).

Fra Ørnereden med Dampbaaden tilbage til Varna. Fra Varnapavillonen op til venstre, herfra gennem Skoven kun et Par Minutters Gang til **Marselisborg**, Kronprinsens Sommerbolig (se Kortet), opf. 1900 – 02 (Arkitekt:

Kampmann).

Inden man kommer til Marselisborg, fører en Kørevej til venstre ind i Skoven til Skovridergaarden, hvorfra man ad en lille Sti til venstre i Skovkanten kommer til Udsigtspunktet Raahøj. Paa Marken bag denne ligger Sarahøj med vid Udsigt

Thors Mølle.

Marselisborg Slot.

over Brabrand Sø. Kørevejen forbi Skovridergaarden fører ned til Holmevejen, her Udsigtspunktet Mogenslykke. Vi følger nu Holmevejen ned mod Havet og kommer ved Louisenhøj ud paa den elegante Promenade, Strandvejen, der fører lige ind til Byen.

2. *Køre- eller Cykletur:*

Ud ad Strandvejen, derpaa forbi Skovfogedhuset til Varna, ad yderste Kørevej forbi Silistria, Hørhaven, Fruens Bænk ind i Skaade Skov, ad yderste Vej forbi Sindalen til Ørnens Rede. Gennem smuk, kuperet Granskov og gammel Bøgeskov forbi Mindestenen (for Minister Ingerslevs Fader) og Ravnebakken

ud af Skoven til Hørhaven (ovenfor Badepensionatet Breidablik). Her kan man enten til venstre ad den saakaldte Sog-

Ørnereden.

nevej gennem Skaade Bakker naa Aarhus – Odder Landevejen og ved at følge denne til Frederikshøj have mange smukke Udsigter over Skovene og Bugten, eller man kører forbi Fuglevraa, Studenterhøjen og Excellencehøjen til Varna. Derfra til venstre forbi Thorsmølle (Udsigtpunktet Thorsmøllehøj) og flere smaa Møllesøer gennem Tobaksledet ud til Landevejen, ad hvilken man kommer til Frederikshøj. Derfra forbi Marselisborg Slot ind gennem Friheden til Strandvejen eller ad den førnævnte Vej forbi Skovridergaarden.

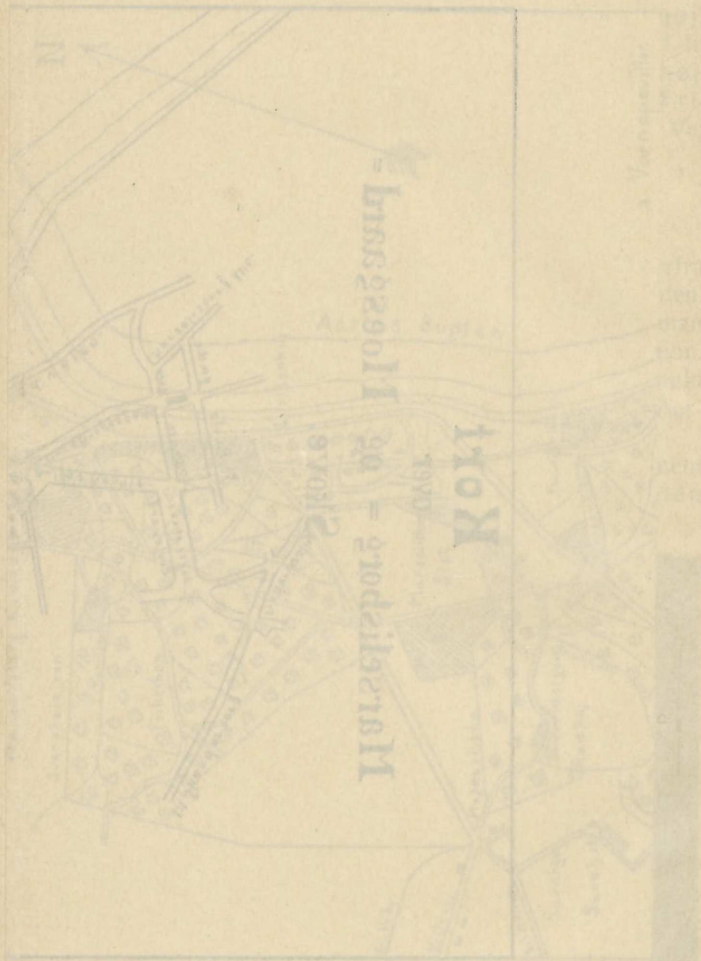
Moesgaard Skov.

Enten med Vogn fra Aarhus eller med Dampbaad fra Aarhus til Ørnereden. Derfra først et Stykke langs Stranden, saa ad en Sti i Skovkanten. Derpaa forbi en Skovmose til Moesgaard Aa. Følger man denne, kommer man til Skovmølle, landlig Restauration. Fra Skovmølle Allé til Moesgaard, en gammel, smukt beliggende Herregaard fra sidste Halvdel af det 18de Aarhundrede.

For Fodgængere smukke Ture ad andre Stier gennem Moesgaard Skov tilbage til Ørnereden. For kørende enten

Moesgaard Aa.

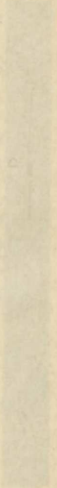
N

Миллеровъ - 05 Миллеровъ -

07012

Колл

Миллеровъ

Turen gennem den lange Lindeallé til Landevejen eller ad den gamle Moesgaardvej, som er smuk, men træls, til Landsbyen Skaade, (fra Skaade Vej til venstre — ca. $\frac{1}{2}$ Fjerdingvej — til Udsigtpunktet Jelshøj, 407 F.). Derfra Landevej til Aarhus.

Længere Udflugter.

I. Odder. Hou.

Med Vogn 3 Mil ad Landevejen.

Med Banen fra Aarhus Hovedbanegaard.

Odder har Købstadpræg: Torv, prydet med Springvand, brolagte Gader, Gasbelysning og smukke Butikker. Hoteller: Det ny „Centralhotel“ paa Torvet, moderne indrettet, smuk gammel Have, Hotel „Phønix“ o. fl. Fra sidstnævnte Hotels Have kan man gaa over i Skoven, der ligger umiddelbart bag Byen. Smukke Spadseregange med vid Udsigt fra Bakkerne, f. Eks. fra Møllebakken (ca. 10 Minutters Gang, Restauration). Man ser ud over det smukke Hadsherred og Havet med Samsø og Tunø.

I klart Vejr ses Fyn i Horisonten og ved Aftenstid ses Fyr ved Fyr langs hele Kysten fra Æbelø ved Fyn til Hjælmen.

Man bør ikke undlade Turen ud til Herregaarden Rathlousdal, der ligger et Kvarters Gang Vest for Byen. Paa Vejen derud passerer

man et Mindesmærke for *V. Holstein Rathlou* (død 1884), Fører for de jydsk Herregaardsskytter 1848. Rathlousdal er opført 1767,

Rathlousdal.

den gamle Have (fri Adgang) er meget smuk og indeholder bl. a. flere Støtter og Mindestene af *Wiedewelt*, et „Tempel“ o. lign. I den tilgrænsende Dyrehave ser man store Flokke Daadyr og mange Kronhjorte.

Hou, Hadsherredsbanens Endepunkt, ligger smukt ved Kattegat. Gæstgivergaard. Badepensionat.

Ude ved Kysten, ca. 1 Mils Vej fra Byen, ligger det nyopførte Saxild Badehotel.

Tæt ved Odder den smukke Herregaard Rodsteenseje, opført af Admiral *Johs. Rodsteen* 1681.

II. Skanderborg.

3 Mil ad Landevejen.

Turen foretages lettest med Banen. Afgang fra Hovedbanegaarden.

Skanderborg ligger ved Skanderborg Sø. Hoteller: Skandinavien, Phønix, Jernbanehotellet o. fl.

Skanderborg Slotskirke.

Fra Stationen ned mod Byen. I nogen Afstand til venstre Skanderup Kirke, derpaa i et lille Anlæg et af *Hasselviis* udført Mindesmærke for *Niels Ebbesen*, der jo faldt i Slaget ved Nonnebjerg 1342.

Gennem Byens lange Hovedgade, Adelgade. Lidt efter at vi har passeret Torvet, ser vi til højre den gamle, for-

nemme Amtsgaard, Embedsbolig for Aarhus Stiftamtmand. Vejen fører videre mellem Lille Sø (til højre) og Store Sø (til venstre). Fra Broen Udsigt til det smukt beliggende Sølund.

Man ser nu til højre en rød Bygning med et svært, rundt Taarn, det er Skanderborg Kirke, en Fløj af det gamle Slot, der blev nedrevet 1767. Smuk Kirkegaard med tilstødende Anlæg, hvori Mindesmærke for *Frederik VI.* (udført af *Thorvaldsen*). Dette Anlæg („Frederik den Sjettes Minde“), der er særlig smukt og har en Mængde sjældne Planter, vedligeholdes af Staten.

Vi kommer derefter til Dyrehaven, en smuk lille Lystskov med god Restauration. Prægtig Udsigt fra Pavillonens Veranda til Ringkloster, en lille Herregaard, opf. 1824 – 25 paa Tomten af det gamle Nonnekloster. Ude i Søen den idylliske Æbelø.

Motorbaad og Sejlbaade til Sejlads i Store Sø udlejes hos Kirkebetjent *Molbeck*, der bor over for Slotskirken.

III. Hammel. Frijsenborg.

Med Vogn til Hammel 3¹/₂ Mil ad Landevejen. Med Statsbanen til Hinnerup. God Vej (kun for Cyklister og Fodgængere) gennem Skoven til Frijsenborg.

Den bekvemmeste Tur fra Aarhus er selvfølgelig dog med Hammelbanen, (Stationen ligger bag Museet). Denne Tur er meget smuk. Fra Toget ser man Landsbyen Brabrand spejle sig i den foran liggende Brabrand Sø. Dernæst passeres Constantinsborg. Mellem Stationerne Laasby og Toustrup ser man til venstre den idyllisk beliggende Toustrup Vandmølle.

Hammel er en stor Landsby med et Par gode Hoteller. Kirken er seværdig. Adgang ved Henvendelse til Ringeren. (Betaling 10 Øre pro persona). Paa Kirkegaarden Mindesmærke over den fra Blichers Novelle, „Landsbydoktor“, bekendte Læge, *Bredenfeld*. Kirken har to interessante, romanske Granit-Portaler og er ogsaa indvendig ret ejendommeligt, idet der til de oprindelige romanske og gotiske Grundelementer er føjet et Rokokoloft med rige Ornamentter i Guld og Farve. Bag Koret Frijs'ernes Familiebegravelse. Flere smukke Marmorsarkofager.

25 Minutters Gang fra Hammel det smukke Grevesæde Frijsenborg, omgivet af en stor Park. Adgang til Parken.

I Hammels Omegn kan foretages en Mængde smukke

Frijsenborg.

Spadsereture gennem de skovklædte Bakkedrag, men det er ikke uden Vanskelighed at orientere sig, da der intetsteds findes Vejvisere og sjældent beboede Steder, hvor man kan spørge sig for. Særlig anbefales en Fodtur fra Hammel over Frijsenborg, Pøt Mølle og Kragelund. Sti gennem Skoven herfra til Frijsendal og videre ad Randers Landevej tilbage til Hammel (omtr. $1\frac{1}{2}$ Mil).

Af andre Punkter i Egnen mellem Pøt Mølle og Hammel, kan mærkes Marsk Stigs Kilde og Marsk Stigs Hule (en Dal, hvor Marsk Stig efter Sagnet skal have holdt Hvil med sine Mænd, da han drog fra Finderup), samt Christianshøj med en ualmindelig smuk Udsigt til Frijsenborg. Endvidere bør nævnes Tulstrup Mølle, $\frac{1}{4}$ Mil Nordvest for Hammel og Søbygaard Sø med omliggende Skove, $\frac{1}{2}$ Mil Vest for Hammel.

IV. Kalø.

Turen foretages lettest med Damper fra Aarhus. Der gaar Skib til Anløbsbroen Nappedam 3 Gange om Ugen, men hele Sommeren er der næsten hver Søndag „Lysttur“ (se Bekendtg. i Aviserne), hvilket passer bedre for Turister, da Opholdet er vel kort de søgne Dage.

Lige for Anløbsbroen Ringelmose Skov. Primitiv Restauration. Ved Kalø Skov Badehotellet „Kalø Vig“, Restauration (Postadresse: Mørke St. Vogn ved Stationen, naar skriftlig forlangt).

Vejen til Kalø gaar til venstre, og man har en halv Times Gang ud til Ruinen.

Kalø Slot opførtes af Erik Mændved 1313. Der har nok ogsaa været et Kloster, og man har ment at kunne paavise dets Beliggenhed Øst for Borgen. 1518 bragtes *Gustav*

Kalø Slotsruin.

Vasa som Fange til Kalø, og det følgende Aar flygtede han som bekendt til Lübeck. 1760 skænkede Christian V Kalø til sin Halvbroder, *Ulrik Christian Gyldenløve*, der imidlertid ikke syntes om at bo der. Han lod Slottet nedbryde, og Materialerne anvende til Opførelsen af Charlottenborg Slot i København og adskillige Bygninger i Omegnen. Alligevel er Ruinen meget stor og meget interessant.

Man kommer ud til Øen ad en stensat Dæmning, og Vejen gaar derefter forbi de dybe, tørre Voldgrave op til Ruinerne: et Stykke af Ringmuren og Underdelen af et mægtigt, firkantet Taarn.

Fra Kalø Ruin kan man paa en god halv Time gaa op til Rønde. Det er en smuk Spadseretur, og man ser

Skov paa begge Sider, til venstre Hestehave Skov, til højre Ringelmosse Skov. Den smukke Kirke, man ser til højre, er Bregnet Kirke.

Rønne Kro er god, og fra dens Altan har man en glimrende Udsigt ud over Vigen.

Man kan ogsaa foretage Kaløturen ad en anden Vej. Med Banen eller pr. Cykle til Løgten. Derpaa en smuk Tur om ad Vosnæsgaard og Vosnæspynt (træls Cyklevej!). Saa op forbi Rodskov Mølle til Landevejen (t. v. Udsigtspunktet Trehøje) der fører til Rønne. Derfra ned til Ruinen (se „Cykleudflugter“).

V. Mols. Æbeltoft. Hjælm.

En Tur til Mols er meget at anbefale, da man der gør Bekendtskab med en ejendommelig, storslaet Natur, noget helt uden for det sædvanlige. Turister, som har besøgt denne Egn, taler altid med Begejstring om de vældige, lyngklædte Bakkedrag, Mols Bjerge, kronede af Kæmpehøje og Dysser, og de dybe Dale, hvor Huse og Vandmøller ligger gemte.

Den letteste Tur er følgende:

Med Damper fra Aarhus til Knebel. Paa Vejen der-

Mols Bjerge.

Runddysse ved Knebel.

fra op til Agri passerer man en Runddysse, om hvilken „Trap“ fortæller, at det er „en af Landets smukkeste og mest imponerende Runddysser. Det sekssidede Kammer, hvortil en kort Gang fører, er dækket af en kolossal Overligger (11 Fod lang); om Dyssens Fod er en tæt Kreds af 23 ualmindelig svære Randsten (indtil 7 Fod høje).“

Agri ligger højt, men godt gemt mellem Bakker ved en lille Sø.

Fra Agri gaar Turen ned over Mols Bjerger. Fra Bavnehøj (438 Fod) har man en aldeles enestaende Udsigt. I klart Vejr ser man Sjælland, Fyn og langt ind i Jylland. Gaar man fra Bavnehøj mod Syd, kommer man til Trehøje (407 Fod), hvorfra ligeledes glimrende Udsigt, navnlig har man et glimrende Overblik over Halvøen Helgenæs, der kun ved den smalle Strimmel Draget er forbunden med Mols, og hvor de kuplede Bakker grupperer sig om det mægtige Ellemandsbjerg (314 Fod).

Fra Trehøje ned til Fuglsø. (Hyggelig Kro, god Mad). Fra Fuglsø gennem Vistoft tilbage til Knebel. Den tilbage-lagte Vej omtr. 2 Mil.

Man kan ogsaa besøge de samme Steder paa en noget længere Tur:

Fra Knebel gennem Vistoft til Fuglsø. Derfra op forbi Trehøje til Bavnehøj og Agri. Derfra enten gennem Egens til Kalø (se foregaaende Kapitel), eller forbi Basballe til det idylliske Fæmmøller og videre til Æbeltoft. Der maa man saa overnatte og kan næste Dag retournere til Aarhus med Skib eller Tog. (Se iøvrigt Cykleturen Nr. 12: „Over Mols Bjerger til Æbeltoft“).

Æbeltoft er en venlig lille By med kun faa Seværdigheder (det „gamle“ Raadhus, der nu er bleven restaureret paa Statens Bekostning og de ejendommelige Tangdiger

neden for Haverne). Syd for Byen en lille Skov. Hoteller: Vigen, Prins Carl, Skansens Kilde o. fl. Om Sommeren besøges Byen af en Del Badegæster, da Vandet i Æbeltoft Vig er fortræffeligt, baade saltholdigt og klart. Af Hotellerne er særlig „Vigen“ at anbefale Turister og Badegæster. Pensionsprisen pr. Dag er 3¹/₂ Kr. for een Person, 6 Kr. for to, naar de deler Værelse. For længere Ophold Moderation.

I Sommersæsonen er der undertiden Lysttur om Søndagen fra Aarhus til Æbeltoft og Øen Hjælm (se Avert. i Byens Aviser).

Øen Hjælm har vel faaet sit Navn efter sin Form og synes allerede i Oldtiden at have været befæstet. Bedst kendt er det jo, at den fredløse „Kongemorder“ Marsk Stig byggede sig en Borg paa H., men nu findes der saa godt som ingen Levninger, og man kan kun se, hvor Borgpladsen og Gravene strakte sig. Ved Gravning har man bl. a. fundet nogle af de falske Mønter, som Marsk Stig lod præge der (Ekspl. i Aarhus Museum).

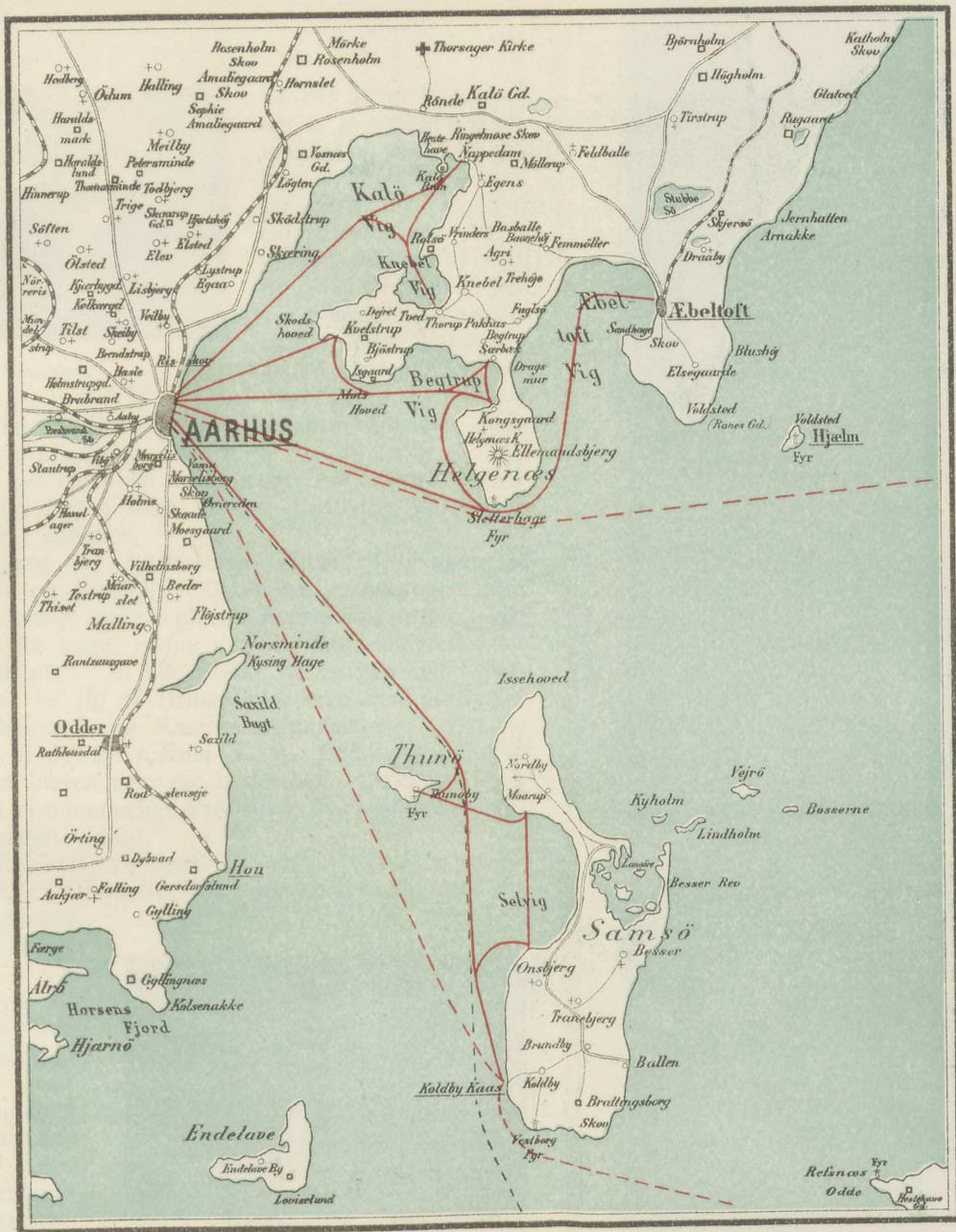
Paa Øens højeste Punkt Fyrtaarnet, der ligger paa Pladsen for Marsk Stigs Borg, og hvis Flamme er 160 Fod over Havfladen.

VI. Samsø.

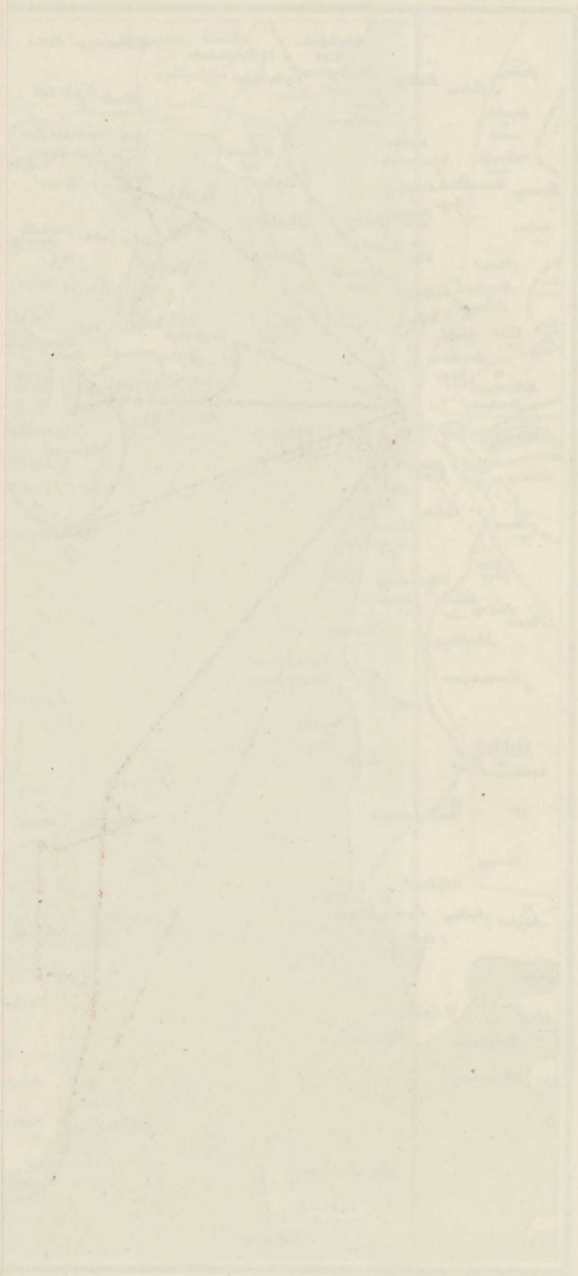
Samsø har daglig Dampskibsforbindelse med Jylland og Sjælland. Aarhus – Kallundborg Postdampskibene anløber Koldby Kaas hver Dag. Aarhusbugtens Dampere gaar 2 Gange ugentlig til Maarup, Selvig og Koldby Kaas og Retur til Aarhus.

Samsøs centrale Beliggenhed har fra de tidligste Tider givet den en vis Betydning. Talrige Kæmpegrave og store Gravfund fortæller om den Bebyggelse, der var her i Oldtiden, og Sagnet om Angantyr, der blev dræbt sammen med sine elleve Brødre, er jo almindelig bekendt. I Middelalderen var den ogsaa af Vigtighed: Marsk Stig havde en Borg paa en af Øerne i Stauns Fjord, midt paa Sydlandet laa det gamle Brattingsborg og helt nede mod Syd Vestborg eller Visborg. Samsingerne beskrives altid som et livligt og yderst elskværdigt Folkefærd, og enhver Turist, der for en lille Tid slaar sig ned paa Samsø, vil finde, at Beskrivelsen passer.

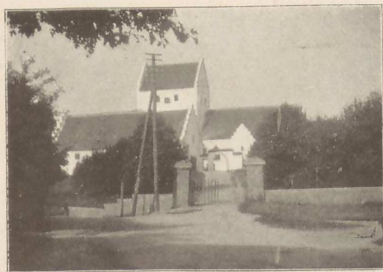
Her skal ikke angives Ruter, som bør følges, thi enhver Besøgende vil med Lethed selv kunne lægge sin Plan. Vi

- Aarhusbugtens Dampskibsselskabs Ruter.
 - - - Det forenede Dampskibsselskabs Ruter.
 - - - Dampskibsselskabet Thors Rute.

Aarhusbanen
Det første damplokomotiv
Damplokomotivet

Tranebjerg.

nævner derfor blot, hvad der er af væsentligst Interesse; og skal kun tilføje, at ingen maa lade sig skrænme af øde eller trøstesløse Kystpartier, thi Samsø vinder ved nærmere Bekendtskab. Kommer man op over „Randbjergene“, finder man frodige Egne med smilende

Landsbyer, og fra Bakkedragene har man Udsigter, hvis Skønhed er uforlignelig.

Turister kan enten bo hos Gæstgiverne i Tranebjerg og Onsbjerg, hos Frøken Gylling i Koldby Kaas eller hos Fiskerne i Langøre.

Tranebjerg er Hovedstaden, (Hotel, Dagvogne til Koldby Kaas og Nordby). Kirken har et mægtigt Taarn, der tydelig ses at være opført i Forsvarsøjemed, og ved Siden af Kirken ligger endnu den fra Middelalderen stammende „Kirkelade“. Et lille Stykke derfra bag ved Lunds Fabrik hæver der sig en Banke, hvor man flere Steder ser Rester af Murværk og Kampestensfundamenter. Det er Levningerne af det før nævnte „Gamle Brattingsborg“, der vist aldrig er bleven nærmere undersøgt. Uden for Byen ser man det ejendommelige Vandtaarn, fra hvis Tinde man har en udmærket Udsigt.

Tæt ved Onsbjerg ligger „Dyret“, Sydlandets højeste Punkt 49 M. I Brundby har Købmand Frederiksen tilvejebragten „Samsøstue“, der absolut bør ses.

Mod Syd det smukke Grevesæde Brattingsborg (Besidder: Lensgreve Danneskjold-Samsøe) med tilstødende Skov. Sydvest for Brattingsborg Vestborg Fyr, opført bag ved

Brundbystuen.

Nordby.

Ruinerne af den foran nævnte Vestborg, hvis sidste Rester styrtede i Havet 1875.

Nordlandet er Samsøs ejendommeligste Del, og Nordby er en af Danmarks største Landsbyer. Der har været 48 Gaarde, som laa

tæt sammenbyggede, men i de senere Aar er dog $\frac{1}{2}$ Snes Gaarde flyttet ud paa Markerne. Kirken ligger en god Km. sydvest for Byen, og da Kirkeklokken ikke altid kan høres i Byen har Beboerne opført et Klokketaarn midt i Byen, og herfra ringes saa til Bryllup og Begravelse, samt naar en Bekendtgørelse skal meddeles Beboerne.

Nord og Vest for Nordby hæver Landet sig betydeligt og danner tre Rækker Bakker langs Havet, den laveste yderst mod Havet og højere indad indtil Andebjerg og Ballebjerg, der er ca. 70 M. højt. Landskabet har fuldstændig Karakter af et Bjerglandskab i det Smaa.

Samsøs sydlige og nordlige Del forbindes ved en smal Landstrimmel. Paa denne ligger Stauns, en lille By med idylliske Omgivelser, og Stauns Fjord skærer sig Nord ind i Landet. I Fjorden findes en hel Mængde smaa Holme. De største er de høje, stejle, uopdyrkede Hjort-Holme, hvor der om Sommeren græsser en Mængde Kvæg. Paa alle Holmene findes en Mængde Fuglevildt.

Langøre Havn ligger paa en lille Halvø mellem Kattégat og Stauns Fjord, og fra en Bakke ved Langøre har man et herligt Rundskue over Fjorden med Holmene ned imod Syd-Samsø, Sejerø, Refsnæs, Jyllands Kyst, Helgenæs med Ellemandsbjerget og endelig Hjælmen.

Ved Langøre bor mange Fiskere, og det er let at faa en Sejltur ud til en af Holmene, der er mærkværdige ved deres høje, stejle Lerskrænter, der paa sine Steder hæver sig 100 Fod over Havet.

I det foregaaende har vi angivet de vigtigste Udflugter, der kan foretages med Aarhus som Udgangspunkt. Det vil dog være paa sin Plads at nævne nogle smaa Jernbanerejser:

Stautrup. Constantinsborg. Med Hammelbanen til Stautrup. Restauration, „Constantia“, fra hvis Veranda Udsigt ned gennem Aadalen til Aarhus. En halv Snes Minutters Gang derfra Constantinsborg. [C. hed oprindelig Stadsgaard, blev af Fr. III overladt den hollandske Familie *Marselis* og fik Navnet C. af Baron *Constantin Marselis*.] Nuv. Ejer *Pontoppidan*, Søn af Generalkonsul P. Fri Adgang til Constantinsborg Skov.

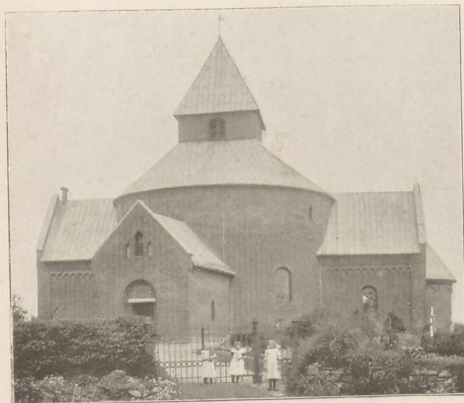
Brabrand. Med Statsbanen til B., 1ste Station Nord for Aarhus. God Restauration med Have tæt ved Banen. Fra Bakkerne Udsigt over Byen og Søen. I Brabrand Kirkes Ydermur en særdeles interessant Ligsten fra den ældre Middelalder*).

Thorsager. Rosenholm. Med Østbanen til T. (Daarlig Kro). Kirken er en romansk Murstensbygning, rimeligvis opført af Aarhusbispen *Peder Vagnsen*. Det er den eneste Rundkirke i

Jylland, og den er meget seværdig.

Fra T. Fodtur gennem Mørke (god Kro) til Rosenkrantzernes smukke Herresæde Rosenholm, opført

1559 - 67. R. er omgivet af Grave og har bl. a. en Portrætsamling og et Kapel (indrettet 1604). Naar Forholdene ellers tillader det, kan navnlig større Selskaber faa Adgang. I Haven (fri Adgang ved Henvendelse til Gartneren) et firkantet Taarn, („Perkentavl“) i to

Thorsager Kirke.

Stokværk, en Rest af „den gamle Staldgaard“. Fra R. til Hornslet St., hvorfra returneres til Aarhus.

Vi maa dog bemærke, at første Del af Turen (Thorsager over Mørke til Rosenholm) er ret anstrængende og kun anvist her af Hensyn til Turister, der særlig interesserer sig for Kirkearkitektur. Vil man blot se Rosenholm, tager man til Hornslet.

*) Om denne Sten har Pastor *Thomsen* i Brabrand velvillig meddelt, at Inskriptionen rundt om det udhuggede Sværd er følgende:

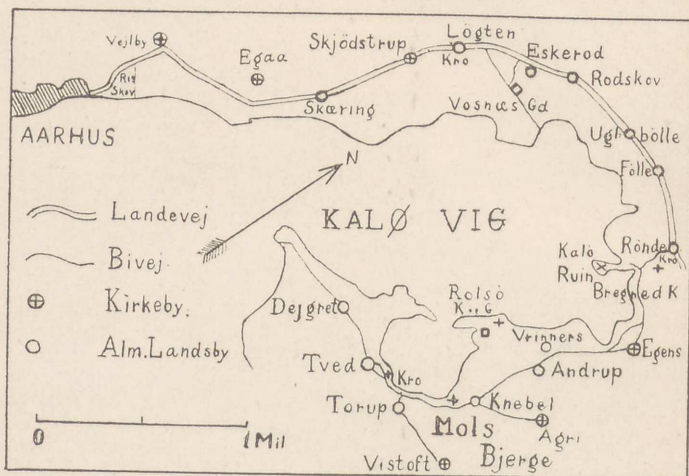
Hæc clausus petra cum Christo regnet in æthra,
paa Dansk: Han, som er indelukket under denne Sten, herske med Christus i Himlen.

Cykle-Udflugter.

(Af Chr. Heilskov).

1. Langs Kaløvig.

Nord paa forbi Risskov, Vejlbj og Skjødstrup til Skødstrup. Derpaa videre til Løgten (god Kro). Til højre Vej til Vosnæsgaard med den tilstødende smukke Skov. Over bakket, men smukt Terræn forbi Eskerød, Rodskov, Ugelbølle og Følle til Rønde (stor Landsby med særdeles god Kro). Fra

1. Langs Kaløvig.

Kroen ned gennem Byen til Ruinerne af Kalø Slot. Til venstre passerer man den enligt liggende, smukke Bregnet Kirke og kommer mellem Skove (til venstre Ringelmose Skov, til højre Hestehaveskov) ned til Stranden. (Om Kalø se nærmere S. 52 f. f.). Derefter langs Kanten af Ringelmose Skov, forbi Anløbsstedet Nappedam og videre forbi Egens, Andrup og Knebel (med den vældige Runddyssse, se Beskr. og Ill. S. 55) til Thorup Kro, omtrent 2 Mil fra Rønde. Gennem Thorup til Vistoft, hvorfra Fodture op i Mols Bjerge (se S. 55) og den en Fjerdingvej østligere liggende, hyggelige Fuglsø Kro. Hjemturen gøres bedst med Dampskib enten fra Kongsgaard, Knebel eller Nappedam (Kalø).

2. Op gennem Djursland.

Nord paa til Løgten, hvor en Bivej drejer til venstre lige forbi Kroen, derpaa ad første Sidevej til højre gennem Segalt til Hornslet (interessant Kirke med Rosenkrantzernes Familiebegravelse) og videre til Rosenholm, (se S. 59). Fra Rosenholm ad en Vej til højre, (enkelte Steder noget sandet) gennem Mørke,

Rosenholm.

(god Kro i Stationsbyen M.) over Chausseen til den hyggelige Landsby, Thorsager, (om Rundkirken se S. 59). Fra Thorsager Nord om Plantagen, (tag ikke fejl!) til Skaføgaard, der tilhører

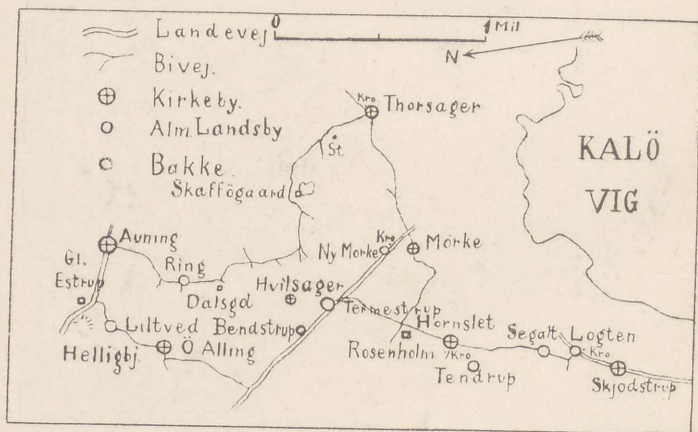
Rosenholm.

Skaføgaard.

fhv. Konseilspræsident Estrup. Det er en smuk, gammel Herregaard, (opf. 1580—82) med interessant Portbygning og omgivet af Grave. Som noget særligt mærkeligt maa nævnes det store Skab, der findes i en Stue i Midtflojen. Det er 7 Alen højt og 6 Alen bredt med pragtfuldt Billedskærerarbejde fra Renæssancetiden. Det er sikkert et nederlandsk Arbejde og skyldes muligvis den samme Mester, som har skaaret Prædikestolen i Aarhus Domkirke. Efter en (aldeles uhjemlet) Formodning har Gaarden sit Navn efter Skabet, og der knytter sig baade Sagn og Overtro til det.

Derfra Vest paa, (hvor Vejen deler sig i tre, skal man ad den længst til højre), gennem Ring og over et Stykke Hede til Auning, (ca. 2 Mil fra Thorsager), stor By med Gæstgivergaard. Herfra kort Vej ad Chausseen til Gammel Estrup, et af Danmarks stol-

2. Op gennem Djursland.

Gl. Estrup.

teste Herresæder, der ligger smukt omgivet af Enge og skovklædte Højdedrag. Gl. Estrup omtales første Gang 1340 og har i de forløbne Aarhundreder kun været i to Familiers, Brocks og Skeels, Eje. En af Besidderne var Rigsraad Jørgen Skeel, der i 1631 blev begravet i Aarhus Domkirkes Højkor, hvor hans pragtfulde Epitafium ses til venstre for Alteret (se S. 28). Hovedbygningen, (gotisk Renæssance med Trappegavle), stammer fra Slutningen af 16de og Begyndelsen af 17de Aarh., medens Midtfløjen er fra anden Halvdel af 15de Aarh., og Sydfløjen og Taarnene rimeligvis skyldes førnævnte Jørgen Skeel. I Riddersalen Gobelinstapeter med Afbildninger af de ti Herregaarde, som i sin Tid tilhorte Slægten. Under Riddersalen hvælvet Kapel og ved Siden af samme Guld-mageren Christen Skeels Laboratorium. Stor Portrætsamling paa Gaarden. Ladegaarden er opført af røde Munkesten og skriver sig fra omtrent Aar 1600. Paa Ladens sydvestlige Façade tilmurede Skydehuller. Haven er gennemskaaren af Grave og har to Orangerier. I Lunden er der 1889 indrettet Familiebegravelse.

Fra Gl. Estrup enten tilbage til Auning og derfra med Jernbanen hjem, eller, hvis Tiden tillader det, ad en daarlig, men kort Vej til Liltved, hvorpaa jævn god Vej tværs over Allingaadalen gennem Øster Alling, Vest ud ad Byen og ad første Sidevej til venstre ud paa Landevejen, som følges forbi Bendstrup og gennem Termestrup til Mørke, hvorfra med Banen hjem.

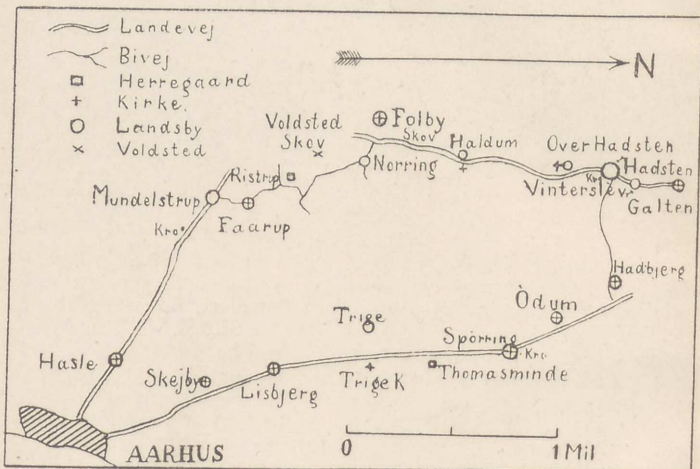
Mindre træned Cyclister kan springe Thorsager - Skaføgaard Ruten over og tage ad Vejen fra Rosenholm til Termestrup og derfra ad den beskrevne Vej til Gl. Estrup.

3. Til Hadsten og Niels Ebbesens Egn.

Den første Del af Turen gaar Nord paa ad Randers Landevej gennem en højtliggende og skovløs Egn. Nær ved Skejby en lang

Bakke ned til Aaen og derpaa op gennem Lisbjerg og forbi Trige Kirke til Spørring Kro. Herfra videre forbi Ødum og ad første Bivej til venstre ned gennem Hadbjerg (taarnløs Kirke ligesom i Spørring) til man langs en Granskov kommer ned ad en Bakke til Hadsten, en betydelig By, overordentlig smukt beliggende i Lilleaadalen. Her findes to Kroer samt Afholdshotel; sidstnævnte særdeles hyggeligt og komfortabelt. Fra Skoven Nord for Byen smilende Udsigt over Dalen; endnu videre Udsigt, naar man cykler ad Skanderborg-Randers-Vejen Nord paa til Galtten.

Hjemturen gøres ad nævnte Vej mod Syd opad forbi den højtliggende, ubetydelige By, Over Hadsten, hvis Kirketaarn minder om en engelsk Landsbykirke, gennem Haldum med smuk

3. Til Hadsten og Niels Ebbesens Egn.

og anselig Kirke og derpaa ad en temmelig stejl Bakke ned til Tinning Skov, en af Frijsenborg-Skovene. Naar man er kommen gennem Skoven, drejer man ved Foldby Mejeri ad en Vej til venstre til Norring, hvor man da ved Købmandshandelen skal til højre tæt forbi en gammel Bondegaard til Nørreris Skov. Straks efter at være kommen ind i Skoven følger man en Skovvej langs Kanten (man skal hele Tiden holde sig til den Vej, der gaar nærmest Skovdiget) til man kommer til en Indhegning med Laage. Her findes Voldstedet af en gammel Gaard, formentlig Niels Ebbesens Borg Nørreris, omgivet af Grave, hvori nu findes Spadseregange. Paa Volden „Niels Ebbesens Eg“, hvor Sagnet lader ham binde sin Hest efter at have dræbt Grev Gert i Randers. Ved Foden af Træet (13 Al. i Omf. ved Roden) ligger en Sten med Indskriften: N. Ebbesen 1340. Den skal være lagt der midt i det 18de Aarhundrede af nogle Disciple fra Aarhus Latinskole.

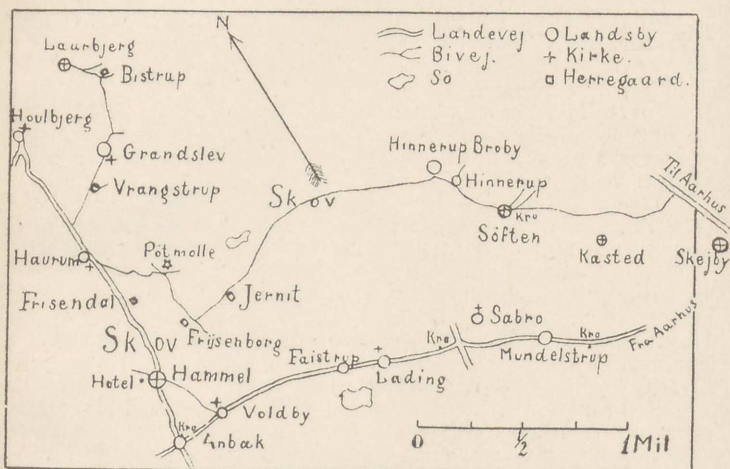
Tilbage til Udgangen af Skoven. Naar man er ude af den, skal man straks til højre langs Skovkanten og op forbi Herre-

gaarden Ristrup, gennem Faarup til Mundelstrup, hvor man træffer Aarhus—Viborg Chaussé, som man følger forbi Mundelstrup Station, Svovlsyrefabrik og Kro og videre gennem Hasle til Aarhus.

4. Til Frijsenborg-Egnen.

Ad Viborg Landevej gennem Hasle, Mundelstrup, forbi Sabro Kro, gennem Lading, Faistrup (til venstre Lading Sø) og Voldby, hvorfra enten ad en Bivej til højre eller videre til Anbæk (Kro) og derfra ad Landevejen mod Nord til Hammel. (Se S. 51).

Fra Hammel videre Nord paa gennem Skoven, midt i hvilken Vejen bugter sig stejlt nedad (forsigtig!), forbi Frijsendal, gen-

4. Til Frijsenborg-Egnen.

nem Haurum og derpaa ad første Sidevej til højre forbi Vrangstrup (som man faar paa højre Haand) nedad til Grandslev (smukt Kirkespir), derefter op og atter ned forbi Herregaarden Bistrup (tilhører Hofjægermester Honnens de Lichtenberg) til Laurbjerg. Den her beskrevne Vej fra Hammel til Laurbjerg anses for at føre gennem „et af de skønneste Landskaber i Jylland“. Laurbjerg har ligesom Hadsten en overordentlig smuk Beliggenhed i Lilleaadalen, omgivet af Skov og Lyngbakker. Her findes Gæstgiveri.

Herfra opad gennem en Granskov til Houlbjerg og videre til Haurum, hvor man drejer til venstre ad en Vej, som fører gennem Skoven til den ualmindelig smukt beliggende Pøt Mølle (Vejen deler sig ofte, men man skal følge den bredeste Vej). Fra Pøt Mølle videre gennem Skoven (følg Telefonstængerne), smuk men meget bakket Vej til Frijsenborg Slot, opført i Renæssancestil, tilhører Lensgreve Krag-Juel-Vind-Frijs. Smuk Park, hvortil fri Adgang. (Se ogsaa S. 51).

Fra Frijsenborg forbi Jernit gennem Tinning-Norring Skove (ved Indgangen til Skoven staar der „Privat Vej“, hvad ikke bør afskrække, da Færdsel er tilladt Cyklister) til Hinnerup (Broby) med Gæstgiveri, Afholdshotel o. s. v. — Det meste af Vejen fra Haurum til Hinnerup gaar gennem Skov, den sidste Mil udelukkende.

Vil man ikke herfra tage til Byen med Toget, kan man cykle gennem Søften (gammeldags) Kro og Nord om Kasted ud paa Randers Landevej, som træffes neden for Lisbjerg, og saa følge den hjem.

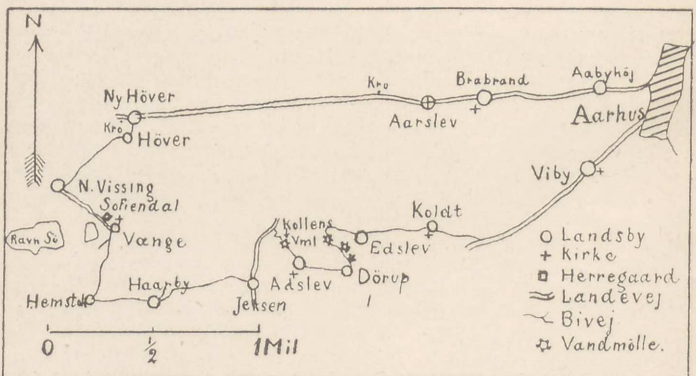
Til denne Tur maa beregnes rigelig Tid.

5. Til Hjlemslev Herreds Skove.

Ad Silkeborg Landevej gennem Aabyhøj, Brabrand og Aarslev, forbi Snastrup Vandmølle og Aarslev Kro (gl. kgl. privilegeret Landevejskro) til Ny Høver (Kro). Her drejes ad en Bivej til venstre ned til Gamle Høver og derfra (bakket Vej) til Nørre Vissing, sjælden smukt beliggende (Kro). Fra Nørre Vissing følges Randers—Skanderborg Landevej til den smukke Herregaard Sophiendal (tilhører Baron Rosenkrantz) ved en lille tilgroet Sø med prægtige Skove i Baggrunden.

Lige ved Sophiendal ligger Byen Veng med en gammel Klosterkirke, der er af særlig Interesse, fordi den viser en Mængde engelsk-irske Motiver, hvilket vel skyldes Klosterets engelske Abbed Briennus, under hvem Kirken blev opført. Fra Veng fører en Vej Syd paa gennem Hemstok Skov til Hemstok; den er bakket og langtfra god, men den lønner rigeligt Møjen, da den er fuld af Skønhed. Straks, naar man er kommen op ad den første Bakke, har man en fængslende Udsigt ned over Ravn Sø til Himmelsbjerget og de store højtliggende Ry Skove.

Ved Hemstok drejes til venstre ad en Vej, der fører til Haarby, hvor man fortsætter i samme Retning (meget bakket) til Jeksen (Kro), hvorfra man cykler mod Nord, indtil en Vej drejer til højre ned i Skoven. Her maa man staa af Cyklen, da Vejen fører nedad

5. Til Hjlemslev Herreds Skove.

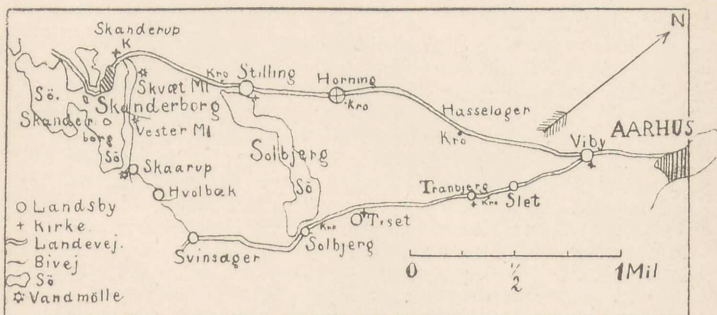
i bratte Slyngninger til Kollens Vandmølle og videre til Adslev; nu Vest paa til Dørup og derfra i nordvestlig Retning forbi tre gamle Vandmøller, Dørup-, Bodel- og Pints-Mølle, beliggende i en smal skovkranset Dal. Lidt forbi den sidste Mølle drejer Vejen atter i vestlig Retning til Edslev. Man vil næppe fortryde denne Krydsen frem og tilbage gennem Adslev Skove, thi disse har et ganske ejendommeligt Særpræg.

Fra Edslev gennem Koldt ud paa Skanderborgvejen ved Hasselager Station og Kro og videre gennem Viby tilbage til Aarhus.

Denne smukke Tur skal forøvrigt kun anbefales, naar Vejene ere godt tørre.

6. Til Skanderborg og Omegn.

En Cykeltur til vor lille hyggelige Nabostad Skanderborg er meget lønnende. Turen gaar ad den østjydske Hovedlandevej

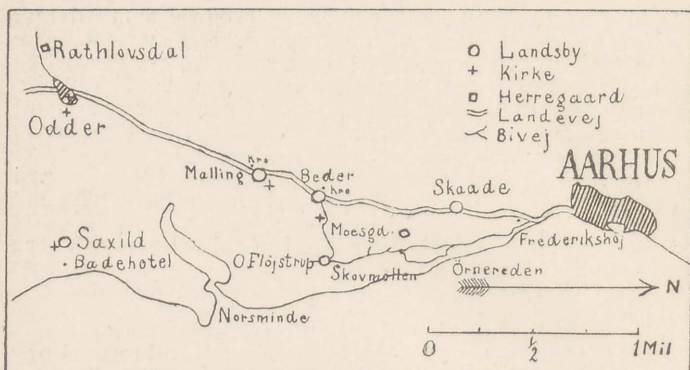

6. Til Skanderborg og Omegn.

gennem Viby, Hørning (Kro), Stilling (ved Stationen Kro) og forbi Skanderup Kirke til Skanderborg (se S. 50).

Hjemturen foregaar Nord paa ad samme Vej, man kom, indtil lidt forbi Skanderup Kirke derpaa ad en Bivej til højre langs Søen til Skvæt Mølle, beliggende i Udkanten af en Skov. Fortsætter man langs Søen, kommer man til den særdeles idyllisk beliggende Vester-mølle, ligeledes omgivet af Skov og med smukke Bakker i Baggrunden. Her bør man staa af Cyklen og gaa ind i Skoven, hvor der findes skyggefulde Stier under Bøgene langs med Aaløbene, hvoraf det ene drive Møllens Hjul, samt op mellem Bakkerne, fra hvilke vid Udsigt over Søen og Egnen.

Herfra videre i samme Retning til Skaarup med Vandmølle, hvor Vejen drejer i østlig Retning gennem Hvølbæk til Svinsager ved Aarhus—Horsens Landevej. Denne følges nu til Solbjerg (Kro) ved den østlige Ende af Solbjerg Sø — den højest liggende af alle danske Indsøer. Herfra videre forbi Tiset, gennem Tranbjerg (Kro), Slet og Viby til Aarhus.

7. Gennem Kystskovene til Odder.

7. Gennem Kystskovene til Odder.

Man kører ud ad Strandvejen, drejer om ad Vejen forbi Varna og over Hørhaven gennem Skaade Skov til Ørnereden, hvorfra forskellige Veje, som næppe behøver en udførligere Beskrivelse, fører til den velkendte, hyggelige Skovmølle eller Moesgaard Mølle, hvor der kan faas Kaffe, Drikkevarer m. m. Herfra fortsættes ad Vejen gennem Gaarden op til Fløjstrup Skov, derpaa over aabent Land og atter gennem et Stykke af Skoven til Over Fløjstrup, hvor man helst maa cykle Vest paa til Beder, da Vejen over Norsminde, Saksild (Badepensionat) o. s. v. ikke er at anbefale for Cyklister, selv om den er smuk og afvekslende.

Fra Beder (Kro) ad Landevejen mod Syd til Malling (Kro) og derfra jævnt nedad til Odder (se S. 49).

Hjemvejen gaar ad den slagne Landevej gennem Malling, Beder og Skaade til Aarhus.

8. Gjærn-Egnen.

En Tur til denne smukke og ejendommelige Egn lønner rigeligt de dermed forbundne Besværligheder. Har man god Tid til sin Raadighed, er det bekvemmere at følge Aarhus-Viborg Landevej indtil Søbyvad Kro og Vandmølle (godt 3 Mil), der er smukt beliggende i en Dal, som gennemstrømmes af Gjærn Aa. Herfra følger man den anden Bivej paa venstre Haand (den første er mindre god) og kommer da efter en Fjerdingsvejs Kørsel til Gjærn. Det sidste Stykke Vej gaar ned ad en lang Bakke, fra hvis Top (og navnlig fra en af Kæmpehøjene deroppe) man har en glimrende Udsigt over Gjærnaa-Dalen med den forholdsvis anselige Landsby, der nylig har faaet Station paa Langaa-Silkeborg Banen, og over til de majestætiske Bakker, der udgør Egnens væsentligste Attraktion for Turister. I Byen er der en Kro samt et nyt og hyggeligt Afholdshotel.

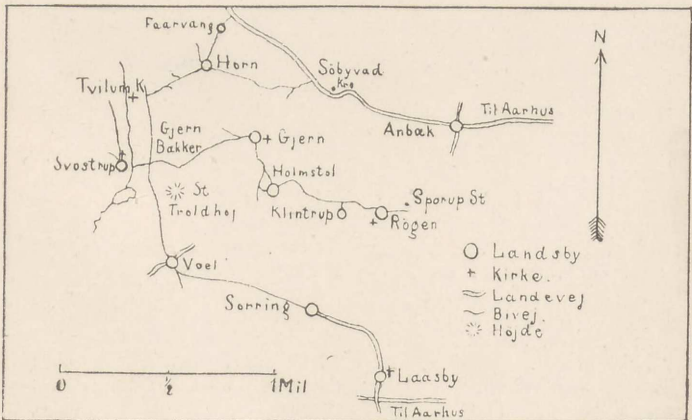
Har man mindre god Tid, anbefales det at tage med Hammelbanen til Sporup Station og herfra cykle gennem Røgen til

Holmstol, hvorfra man enten kan fortsætte i samme Retning til den første Korsvej, hvor man da drejer til højre, eller, midt i Holmstol By, bøje om ad Vejen til højre (op ad Bakken). Den sidste Vej er lidt kortere, men knap saa god.

Kan man slaa sig til Ro i Gjern i nogle Dage, vil man herfra kunne gøre mange herlige Fodture, der stadig byder paa nye Overraskelser i dette prægtige Bakkeparti, der under Navnet Gjern Bakker strækker sig Vest paa over mod Gudena. Afsides beliggende og hidtil ikke „opdagede“ giver disse mørke, delvis med Krat og ung Naaetræsplantning bevoksede Lyngbakker ikke de berømte Dollerup Bakker ved Hald noget efter i Storslaaethed og Skønhed.

For Cyklister, der ikke kan rutte med Tiden, skal her gives Anvisning paa den bekvemmeste Tur gennem Bakkerne. Man cykler over Banelinien Vest ud af Byen. Lige ud for en Granplantage paa højre Haand følger man en Sti til venstre gennem en Kornmark og dernæst op ad den første Lyngbakke. Fra nu af maa man det meste af Vejen over Bakkerne finde sig i at trække Cyklen. Stien bliver til en stenet og sandet Vej, der bestandig op og ned fører Vest paa, og fra hver Bakketop byder nye og fængslende Udsigter. Man mærker sig let en bred, kratbevokset Rygning, Aasen, paa hvis Top (det højeste Punkt i Bakkepartiet) der er opført et Lysthus med en Flagstang. Her bør man søge op (følg en Landevej til højre) for at nyde Udsigten, særlig mod Nordvest ned i den dybe, gribende ensomme Egedal, paa hvis modsatte Side Lille Troldhøj og Langkøl hæver sig stejlt opad. Bag den ser man ud over Gudenaadalen og langt ind i Viborg Amt.

Fra Aasen tilbage ad den oprindelige Vej. Et Stykke Vest paa gør man atter en Afstikker ad en Markvej til venstre hen til et lille enligt Hus, hvor man maa lade Cyklen blive staaende. Herfra ad en Fodsti mellem Lyng og Birkekrat til den keglefor-

8. Gjern-Eggen.

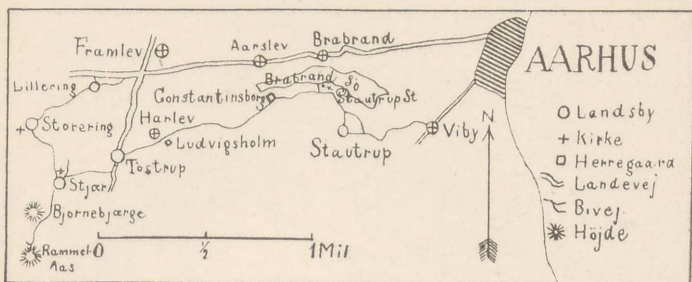
mede, stejle, romantiske, fængslende Store Troldhøj, som man bør bestige for den storladne Udsigts Skyld. (Paa Toppen har der engang været en hellig Kilde). Kommen tilbage til Udgangspunktet følges Vejen atter Vest paa; den fører os da snart ned i Gudenaadalen til en Korsvej, hvor man skal videre i samme Retning til Gudenaen; lige ovenfor den lille ensomme By Svostrup med sin ældgamle Kirke og sin store, hyggelige Kro, som ligger umiddelbart ved den venstre Aabred. Naar man raaber over Aaen, kommer Kromanden eller en af Gaardens Folk og stager den Rejsende over i en fladbundet Pram. Efter at have hvilet sig i Kroen, kan man cykle Nord paa og dernæst dreje til højre ad en Bro over Aaen til den ensomt liggende, store, taarnløse Tvilum Kirke, der er en Rest af det fordums Tvilum Kloster. I Kirken, hvis Indgang gør et ret højtideligt Indtryk, findes en meget ejendommelig og sjælden Altertavle fra den katolske Tid (Nøglen til Kirken faas i et af de nærliggende Huse). Fra Tvilum Kirke enten gennem Horn tilbage til Gjern eller gennem Horn og Faarvang (god Kro ved Stationen) ud paa Viborg-Chausseen, der følges tilbage til Aarhus.

(Fra Korsvejen mellem Svostrup og Gjern Bakker kan man eventuelt ogsaa cykle Syd paa til Voel og derfra gennem Sorring og Laasby ud paa Silkeborg-Aarhus Vejen.

9. Rundt om Aarhus-Dalen.

Ad Silkeborg Landevej til Korsvejen i Nærheden af Framlev og derpaa ad første Bivej til venstre gennem Lillering til Storing, hvis Kirkes høje og spidse Spir er let kendeligt i Omegnen. (En Fjerdingvej Vest for Byen ligger Gammelgaard, i hvis Mose — forhen en Sø — findes Voldstedet af Gaarden Sandgrav, der skal have været ejet af den fra Erik Klippings Historie saa bekendte Rane Jonsson). Fra Storing cykles Syd paa (Præstegaarden paa højre Haand) ad en ret bakket Vej til Stjær. I denne Bys Kirke findes en Seværdighed, som arkæologisk interesserede Turister ikke vil forsømme at se, nemlig en Dør, omgivet af kunstfærdigt udhuggede Karmstene.

Naar man cykler lige Vest ud af Byen, kommer man straks til en Vej, der drejer Syd paa og stiger opad mod de smukke Bjørnebjerge, som man allerede længe har set paa Afstand. Vejen fører tæt forbi det højeste Punkt (404 Fod). Herfra har man en pragtfuld Udsigt ned over Bakernes vestlige, skovklædte Affald og over til Skovene ved Veng med Himmelbjerg-Skovene som Baggrund i Horizonten. Cykler man endnu et lille Stykke mod Syd, viger Skovene tilside, Vejen falder pludselig brat ned mod en Dal, og Øjet overraskes ved en pludselig Sceneforandring. Dalen omkranses af en Kæde af mørke, alvorlige Lyngbakker, kaldet Rammel Aas, et lille Stykke Midtjylland her i et ellers grønt og frodigt Landskab. Det maa anbefales at lade Cyklen blive ovenfor, medens man ser sig lidt om mellem Bakkerne. Det er bekvemmest at cykle tilbage til Stjær og derfra mod Vest til Skanderborg — Randers Landevej, der følges mod Nord til Tostrup nede i Aarhus-Dalen. Herfra fører en Bivej Øst paa til den overmaade idyllisk beliggende Tarskov Vandmølle, hvis gamle Bindingsværksbygninger spejler sig i den mørke, kratomgivene

9. Rundt om Aarhus-Dalen.

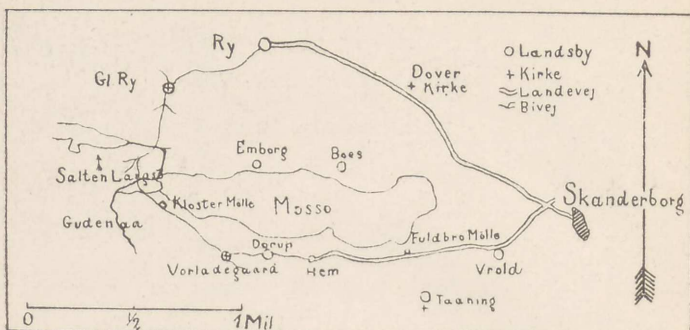
Møllesø. Lidt længere østlig ligger Gaarden Ludvigsholm, ogsaa med Vandmølle, hvis Hjul ligesom førnævntes drives af Aarhus Aa. Tæt ved Ludvigsholm ligger Harlev By, der ligesom Tostrup har bevaret et gammeldags Præg. Fra Ludvigsholm gaar Vejen videre Øst paa (ikke overalt lige god) forbi Harlevholm, der har været ejet af Fru Genete Cragengelt, bekendt under Navnet „den skotske Kvinde paa Tjele“, til højre forbi Herregaarden Constantinsborg og gennem dennes Skove Syd om Brabrand Sø til Staurup Station med den ved Sommertid meget besøgte Restauration Constantia, fra hvis Veranda man har en tiltalende Udsigt over Søen og Aarhus-Dalen med Byens Taarne og Husmasser i Baggrunden. Videre fra Staurup Station op ad Bakken enten gennem eller østlig forbi Staurup By og derfra nedad til Viby, hvor man kommer ud paa Chausseen.

10. Til Ry og Syd om Mossø.

Med Skanderborg som Udgangspunkt kan der gøres en sjælden smuk Cykleudflugt, til hvilken man dog helst maa være noget trænet.

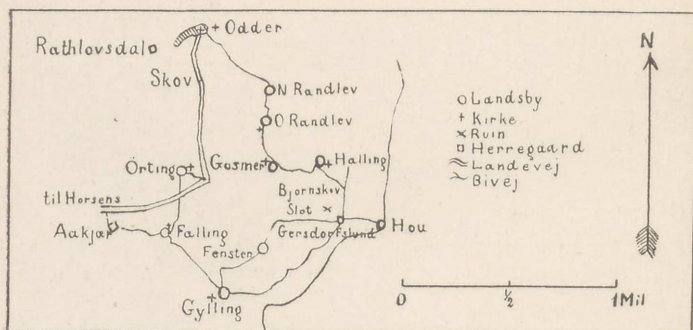
Man cykler ud ad Landevejen til Ry. Den er ikke saa lidt bakket det første Stykke; men naar man har passeret den enligt liggende Dover Kirke paa højre Haand, varer det ikke længe, før den sænker sig nedad, indtil der endelig aabner sig en prægtig Udsigt ned over en Dalstrækning med den store Ry Stationsby, bag hvilken Ry Nørreskov med Himmelbjerget hæver sig som et skovklædt Bjergparti. I Byen er et godt Hotel samt Folkehøjskole, mange Forretninger m. m. Herfra ned forbi den store gamle Vandmølle Glentholm (forhen Ry Mølle) og ad Vejen gennem et skovrigt Landskab til Gammel Ry, dejligt beliggende paa en Skraaning lige ved Ry Sønderskov. Byen har i Middelalderen været Købstad og har fra den Tid sin ret store, højtliggende, men taarnløse Kirke, hvis Skytshelgen St. Søren engang nød stor Berømmelse. I denne Kirke var det, at Adelen og Gejstligheden hyldede Christian den Tredie i Juli Maaned 1534. Fra Kirkegaarden har man et vidtstrakt Skue ud over den henrivende Egn, og navnlig ned ad Saltendalen med Salten Langsø. Midt i Byen (paa det fordums Torv) en god, gammel Kro.

Herfra Syd paa ud af Byen, og, hvor Vejen tredeler sig, ad den

10. Til Ry og Syd om Mossø.

midterste Vej ud over en Hedeslette i Saltendalen. Man maa nu væbne sig med lidt Taalmodighed, da Vejen langtfræ er god; men man kan dog som Regel cykle ved Vejkanten. Over Salten Aa og derefter Gudenaå naar man til Klostermølle ved Mossø, omgivet af prægtige skovklædte Højder. Blandt disse fanges Øjet let paa Afstand af det fremspringende, tildels af Egepur dækkede Højdepunkt, Sukkertoppen. Fra Klostermølle (hvor før i Tiden Vor Kloster har ligget) fører en slemt sandet Vej op gennem Skoven med dejlig Udsigt over Mossø, Jyllands største Indsø, paa hvis nordlige Bred ses de to smaa Landsbyer Emborg og Boes, af hvilke den første er bygget paa Tomten af det engang saa mægtige og rige Øm Kloster. Naar Skovene holder op, er man snart naaet op til Vorladegaard By (Kro); herfra er Vejen ganske vist bakket, men god gennem Døstrup og Hem og forbi den statelige Fuldbro Mølle ved Taaning Aa, der forbinder Skanderborg Sø med Mossø. Møllen eksisterede allerede paa Valdemar Atterdags Tid. Herfra videre i samme Retning forbi Vrold til Skanderborg.

11. Odder - Gylling - Hou.

11. Odder—Gylling—Hou.

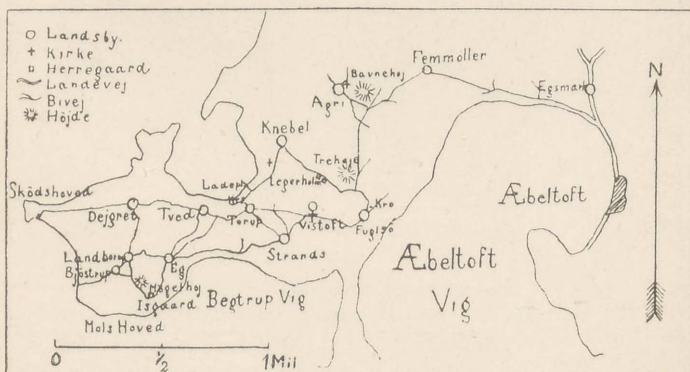
Fra Odder ad Horsensvejen langs Rathlousdal Skove gennem Ørting og senere ad en Bivej til venstre til Falling (eventuelt lidt længere frem ad Chausseen for at se Herregaarden Aakjær, en meget gammel Bindingsværksgaard, hvortil knytter sig nogle Fortællinger om Kæmpen Svend Felding. Fra Falling til Gylling, en stor og fremblomstrende Landsby (i Kirkens Vaabenhus en Runesten) og derfra enten ad en Vej Øst paa eller lige i Nord og dernæst ad første Vej til højre gennem Flensten, men i begge Tilfælde forbi Herregaarden Gersdorffslund (under Stamhuset Rathlousdal) til Ladepladsen Hou, en lille Fiskerby med smaa røde Huse og et stort hvidt Pakhus fra Kornhandelens Tid, smukt omgivet af Skov (se iøvrigt Side 50). Nordligere ved Stranden ligger den store Villa Holsatia. Ad samme Vej tilbage til Gersdorffslund og herfra ad Vejen mod Nord. Ikke langt herfra i den østlige Udkant af den lille Vandmoseskov ligger Voldstedet af det af Blicher besungne Bjørnkjær Slot (første Sidevej til venstre fra Gersdorffslund). Videre Nord paa til Halling og derfra gennem Gosmer til Over Randlev, hvor St. St. Blichers Fader og senere han selv var Præst. Den gamle Præstegaard er opført efter en Brand i 1749, hvorom Indskriften over Indgangsdøren taler:

Det blotte Liv vi fik til Bytte,
Da sidste Gang vi flytted ud;
En bedre Bolig give Gud,
Naar vi igen skal flytte.

Blicher har skildret Begivenheden i „En jydsk Mordbrænderhistorie“. Fra Over Randlev gennem Nedre Randlev tilbage til Odder.

12. Over Mols Bjerge til Æbeltoft.

Turen begynder bedst enten fra Skødshoved Landingssted eller fra Knebel Ladeplads. (Dampskibsforbindelse, se S. 79). Kommer man fra Skødshoved cykler man Øst paa op til Bjørstrup eller Landborup (den store Bakke til venstre er Basbjerg)

12. Over Mols Bjerge til Æbeltoft.

og herfra videre Vest paa til Eg. Har man god Tid, kan man tage en Omvej Syd paa (til venstre Møgelhøj og Lindesbjerg) til den smukt beliggende Isgaard med Naaetræsplantninger og derfra cykle til Molshoved med bratte Klinter ud til Vandet. Fra Eg langs Begtrup Vig til Vistoft.

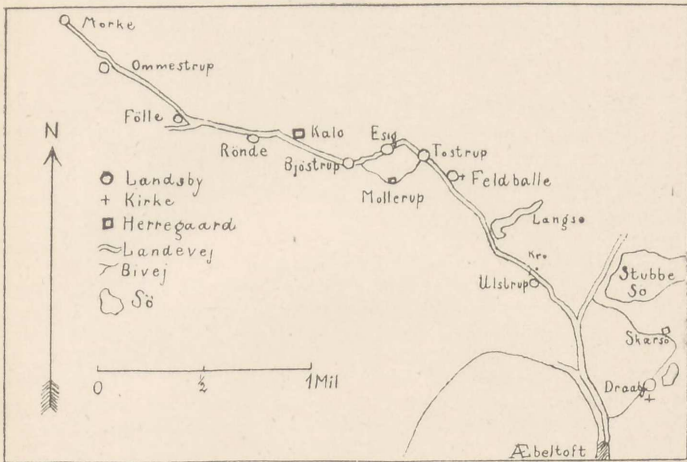
Kommer man fra Knebel, cykler man over Torup (Kro) til Vistoft, hvor man faar Udsigt til de egentlige, sammenhængende Mols Bjerger, der strækker sig op gennem Vistoft og Agri Sogne. Fra Vistoft By (ret malerisk) kan det anbefales at gøre en lille Afstikker ad Vejen Nord paa indtil Gaarden Legerholm, hvor man bestiger det nærmeste Højdepunkt i de beplantede Bakker lige overfor. Heroppe fra nyder man en ganske betagende og uvant Udsigt ud over den Del af Bakkerne, der nu er bevoksede med ung Fyrreskov. Lige under sig mod Nord har man en dyb, smal Dal, der henleder Tanken paa en ensom Fjelddal i Norge. Klatter man ned i den og følger den opad til dens nordlige Ende og derpaa bøjer lidt til venstre, træffer man paa en rund, meget dyb Dal mellem stejle Lyngbakker. Det er Tinghulen, der kaldes saaledes, fordi her i fordums Dage skal være holdt Ting.

Naar man er vendt tilbage til sin Cykle, er det heldigst at cykle tilbage til Vistoft op til Korsvejen ved Kirken, hvor man tager til venstre til Fuglsø (Kro) og derfra opad (højt tilvejs) forbi den mægtige Bakke Trehøje (404 Fod), i hvis tre Kæmpehøje ifølge Sagnet Kong Dyredal og hans to Sønner skal ligge begravne. Man er nu oppe paa den lyngklædte Højslette (Vejen kan til Nød gaa an) og nærmer sig til et vildt og storslaet Bakkemylder vestenfor Agri. Naar man kommer til første Korsvej, drejer man til venstre ind mellem Langbjerg og Løddenbjerg og kommer da til Agri By, der som en rigtig Bjergby har lejret sig mellem Højderne omkring den lille Agri Sø. (I Kirken fire gamle Gravtræer). Fra Agri samme Vej tilbage, men til venstre, hvor Vejen forgrener sig, forbi Agri Bavnehøj, det højeste Punkt i Bakkerne (438 Fod), storslaet Udsigt. Straks neden for Bavnehøjen er der en Korsvej; der tager man den Vej, som er Fortsættelsen af den, man kom ad, og dernæst ad første Sidevej til venstre (husk det), hvorpaa man med Tyvelhøj til højre forbi en lille Skov, kommer brat nedad til den forlængst berømte lille By Femmøller, der ligger saa godt skjult i sin snævre Dal. Af de fem Vandmøller, der engang laa paa Rad, er de fire tilbage, nemlig Overmølle, Kerrismølle, Gladsmølle (fordum Kannikemøllen) og Skovmøllen. Navnlig den næstsidste har et meget gammelt Præg. Fra Femmøller østpaa ud af Dalen (til venstre mellem Træerne Skovmøllen) til Stranden, hvor man følger Vejen langs Æbeltoft Vig forbi Engelskmandstenen, en høj, spids Sten, som Englænderne skød til Maals efter for 100 Aar siden, videre i samme Retning ud paa Chausseen og ad denne til Æbeltoft.

13. Fra Æbeltoft til Mørke.

Skal man fra Æbeltoft tilbage til Aarhus, og ønsker man ikke at forcere Turen, kan man cykle til Mørke og derfra tage med Toget Resten af Vejen.

Fra Æbeltoft ad Landevejen mod Nord og ad første Bivej til højre (med Banen paa venstre Haand) til Draaby, en Landsby,

13. Fra Æbeltoft til Mørke.

der i den senere Tid med Rette er bleven berømt for sin dejlige Beliggenhed mellem Draaby Sø og Skærso Skove. Fra Troldbakken har man en fortryllende Udsigt over Byen og Omgivelserne. Herfra Nord ud af Byen gennem Skoven til Skærso Station og Herregaarden Skærso; dernæst Vest paa med Gaarden til højre tildels gennem Skov og langs Sydsiden af den store Stubbe Sø, til man kommer ned paa Æbeltoft-Grenaa-Vejen. Denne følges et lille Stykke tilbage, indtil det Sted, hvor Aarhus-Æbeltoft-Vejen støder til den. Paa dette Sted findes ved Siden af Vejen to dybe Huller i Terrænet, „Skæppen“ og „Fjerdingkarret“. Nu ad Aarhus-Chausseen gennem et storlinjet Bakkelandskab forbi Ulstrup Kro og Langsø til Feldballe, en By, der i en særlig Grad har bevaret sit oprindelige Udseende med gamle Bindingsværksgaarde. I Kirken findes bl. a. en Gravskrift, der, i en ellers smagløs Tid, er virkelig poetisk og stemningsfuld. Den er sat af Fru Elisabeth Rosenkrantz († 1721) over hendes to Mænd. (Lidt vestlig for Feldballe Marsk Stigs gamle Herresæde Møllerup). Fra Feldballe gennem Tostrup, Esig, Bjøstrup og forbi Kalø Hovedgaard med det lille smukke Jagtslot (Arkitekt: Kampmann) ned til Rønde. Oppe ved Følle By drejes tilhøjre forbi Ommestrup til Mørke.

Smaa Rundrejser i Jylland.

(Ved A. H. Winge).

I. Aarhus—Randers—Silkeborg—Himmelbjerget—Aarhus.

Med Morgentoget Nord paa til Randers, en gammel By med mange historiske Minder, gamle Bindingsværkshuse fra 16.—17. Aarhundrede, Helligaandshuset. Byen ligger paa en Bakkeskraaning ved Gudenaas nordlige Bred. Fra Bakkerne (Skovbakken) herlig Udsigt over den vidtstrakte Gudenaadal. Køretur til Clausholm, Fusingø eller til Støvringgaard, ca. 1½ Mil. Om Aftenen en lille Tur opad Gudena, hvis Vejret er godt.

Næste Formiddag fra Randers over Langaa til Silkeborg; Banen gaar gennem et meget smukt Terræn, delvis i Gudenaadalen. Turen tager ca. 2 Timer. Efter Frokost paa Hotellet Tur til Nordskoven, forbi Koldt vandskuranstalten, Udsigtspunkterne Frydensbjerg, Dronningestolen, Langdalsaa, Knuden, Birkehøj, Fru Heibergs Bæk og Louisehøj til Hattenæs ved Brassø. Senere til Sindbjerg og Stovbjerg. Resten af Dagen tilbringes paa Hattenæs. Paa Ny Hattenæs er der Pensionat, saa man kan overnatte, ellers med Dampbaad til Silkeborg. Næste Morgen, helst med lejet Hjulbaad gennem den dejlige, paa et langt Stykke af Træernes Kroner dækkede Gudena, over Brassø, gennem en løvhvelvet Kanal (Klüvers Kanal) til den henrivende Avnsøs sydvestlige Bugt. Herfra spadseres over Tindbjerg og en Række Udsigtspunkter til Caroline Amalies Høj; Sydvest for denne ligger Paradis. Fra Caroline Amalies Høj mod Nord til Landingsstedet ved Gudenaas Udløb i Brassø, hvor Baaden venter. Over Borresø til Svejbæk, gennem et lille Stykke Gudena til Julsø og over denne til Himmelbjerget, der bestiges. Smukkeste Udsigter: Taarnet, H. C. Andersens Bæk, Annas Bæk. Om Aftenen sejler man til Laven og derfra med Toget tilbage til Aarhus.

NB. Til denne Tur har Statsbanerne som et første Forsøg indført Rundrejsebillet, der faaes paa Hovedbanegaarden i Aarhus.

II. Aarhus—Horsens—Bryrup—Himmelbjerget—Silkeborg—Aarhus.

Med Toget til Horsens (Søndergade med gamle, interessante Bygninger, Klosterkirken); om Eftermiddagen med Banen til Bryrup, hvor der overnattes (Hotel Velling Koller). Næste Morgen Spadseretur: Pavillonen, Velling Gavl, Velling Kalv, Potkrogen, Regenburgs Bæk og Kollerne, Igelso, tilbage til Pavillonen. Om Eftermiddagen over Rævehøj, Hundso til Addit Skov, Vest om Salten Langso, gennem Ry Sønderkov til Hotel Himmelbjerget (c. 2½ Mil), hvor der overnattes for næste Dag at fortsætte pr. Dampet til Silkeborg (se ovenfor: Tur I), eller med Toget fra Laven til Aarhus.

III. Aarhus—Frederikshavn—Skagen—Sæby—Aalborg—Aarhus.

Med Eftermiddags Ekspresen til Frederikshavn, hvor der overnattes. Næste Dag Morgentur paa Havnemolen eller Spadseretur til Bangsbo; om Formiddagen med Toget til Skagen. Frokost i

Brøndums Hotel (Kunstner-Portrætter i Spisestuen), pr. Vogn eller til Fods til Grenen (Fyrtaarn, Signalstation, Drachmanns Grav, Redningsstation, Badehotellet). Aftenen ved Stranden.

Næste Dag langs Nordstranden til Højen og gennem Klitterne, forbi den tilsandede Kirke til Skagen By, hvor man ikke maa glemme at se Salen med Galionsfigurerne i „Hotel Skagen“. Med Toget til Hulsig Station, pr. Vogn eller til Fods til Raabjerg Miler, tilbage til Hulsig og om Aftenen videre til Frederikshavn og Sæby.

Næste Morgen Spadseretur i Sæbygaards Skove, langs Aaen, over Engene til Gedebjerg (storslaet Udsigt) og Sæbygaard. Med første Eftermiddagstog enten til Dronninglund Storskov og med Aftentoget videre til Aalborg, eller til Stationen Agersted og derfra pr. Vogn til Herregaarden Rugtved og Voersaa. Sejladsen i Baad fra Voersaa til Rugtved er meget smuk. Aalborg (Pontonbroen, Svaneapoteket, Aalborghus), med Toget Udflugt til Skørping, hvorfra pr. Vogn over Ræbbild Bakker, Rold Skov, Madum Sø, Blaa-kilde til Store Arden Station, hvorfra med Aftentoget til Aarhus.

IV. Aarhus—Vejle—Vejlefjord—Greisdalen— Jellinge—Aarhus.

Fra Aarhus til Vejle med Toget, 1³/₄ Time. Udflugter: 4 à 5 Dampere befarer omtrent uafbrudt og daglig Fjorden og sætter de Besøgende i hurtig og bekvem Forbindelse med alle de langs Vejle-fjorden beliggende Udflugtssteder: Munkebjerg, Skyttehuset, Tirsbæk, Fakkegrav, Rosenvold m. fl. Greisdalen, et 1 Mil langt Dalstrøg, der aabner sig umiddelbart uden for Byen; vigtigste Punkt. Skræderbakken, naas pr. Bane i 10 Minutter, pr. Vogn i 1/2 Time. Jellinge med Gravhøjene og Runestene, pr. Bane i 1/2 Time. Med Vandelbanen til Randbøldal (Randbøl Hede) i 1/2 Time; Banen passerer et meget forskelligartet og interessant Landskab, lige fra det frodige, smilende, til det øde og dystre.

V. Aarhus—Randers—Hobro—Mariager—Hadsund— Randers—Aarhus.

Med Morgentoget til Randers. Spadseretur gennem Byen (de gamle Gader med Bindingsværkshuse, Helligaandshuset, Skovbakken). Med Middagstoget til Hobro. (Den smukke Kirke, Spadseretur ud til Pavillonen). Med Damper til Mariager, Danmarks mindste, men mest idylliske Købstad (Mariager Kirke og Kloster, Spadseretur gennem Maren Finds Dal til Hohøj, tilbage til Mariager gennem Anlægget Munkholm og Himmelholdt Skov).

Næste Dag Morgentur til Vesterskov (smukke Udsigter), fra Mariager med Dampbaad til Hadsund, betydelig Ladeplads. (En halv Mil fra Hadsund de interessante Gaarde, Havnø og Visborggaard). Med Banen forbi Spentrup (St. St. Blicher) til Randers og videre til Aarhus.

VI. Aarhus—Esbjerg—Fanø Vesterhavsbad— Ribe—Aarhus.

Med tidligt Morgentog over Skanderborg-Silkeborg-Herning-Skjern til Esbjerg. Ankomst c 11¹/₂. Efter Frokost paa et af Byens Hoteller foretages en Spadseretur gennem denne hurtig opblomstrede By, man bemærker Rytterstatuen af Kong Chr. IX.

Derefter tager man Havnen i Øjesyn, Dokhavnen og den meget interessante Fiskerihavn. Med Eftermiddagsfærgen naar man i Løbet af 20 Min. til Fanø, Nordby: gammel, interessant Sømandsby. Kvinderne bære Nationaldragt. Ad god Landevej (1/2 Mil) pr. Vogn, Cykle eller til Fods til Fanø Vesterhavsbad, Danmarks største, internationale Badested, med sin dejlige, brede Strand; mondæne Hoteller, Pensionater, store og smaa Villæer ligger spredt i Klitterne tæt ved Strandkanten. Der er elegante Kurlokaler, Orkesterkoncerter, ved hvilke det internationale Publikum samles.

Herfra Udflugt næste Dag pr. Vogn til Sønderho (2 Mil). Turen gaar ad Stranden mellem de nøgne Klitter og Vesterhavets Bølger.

Sønderho ligger paa Øens Sydspids, omgivet af frodige Enge. Paa Hjemvejen passerer man den store Statsplantage og Fuglekøjerne.

Næste Morgen med Damper fra Fanø til Esbjerg og derfra pr. Jernbane til Ribe.

Efter Frokost beses Domkirken, Weis Stue, Klostergaarden, den gamle Bispegaard, Raadhuset. Ribe vrimler af gamle, interessante Bygninger, ofte udmærket restaurerede. Talrige Plader med Inskriptioner minder om berømte Mænd, der her er født eller her har levet deres Liv. Mod Solnedgang gaar man til Slotsbanken, Voldstedet af det gamle Slot, Riberhus. Har man bedre Tid, foretager man pr. Baad eller Motorbaad fra „Skibbroen“ en Tur ud ad Aaen. Dette bør ikke forsømmes, hvis det er „Holmetid“, den Tid, da Høet slaas paa Ribe Holme. Derude paa Holmene kan man da tilbringe en herlig Aften i det duftende Hø. (Landlig Restauration).

Næste Dag med Middagstoget over Lunderskov—Fredericia tilbage til Aarhus. Mellem Bramminge og Lunderskov passerer man Vejen Station. Tæt ved denne ligger Askov Højskole. Togtiderne tillader et Ophold her paa c. 5 Timer; man kommer da først tilbage til Aarhus ved 11-Tiden om Aftenen.

VII. Aarhus—Viborg—Hald—Herning—Aarhus.

Fra Aarhus over Langaa til Viborg: Domkirken (Skovgaards Freskomalerier) Søndresogns Kirke og mange smukke, gamle Bygninger. Om Eftermiddagen Køretur (eller med Herningbanen til Bækkelund) til Hald og Dollerup Bakker. Der overnattes enten i Viborg eller man tager med Aftentoget fra Bækkelund til Herning.

Næste Morgen (til Herning). Spadseretur g. Byen. Senere med Vogn (Mad medbringes) til Høgildgaard og Birkebæk, hvor man har rig Lejlighed til at se Hedeselskabets Virksomhed samt Hjortballehøje; Plantagerne her udgør samlet c. 3/4 □ Mil.

Med Aftentoget tilbage til Aarhus.

Til Knebel-Kalø-Særbæk-Kongsgaard-Skødshoved-Æbeltoft-Samsø-Tunø.

(Aarhusbugtens Dampskibsselskab):

Søndag	Ang. „Lystture“ se Avert. i Bladene. Aarhus-Knebel 8 Fm., Retur 9 ¹ / ₂ Fm.
Mandag	Aarhus-Knebel 6 Fm., 5 Em., Retur 8 ¹ / ₂ Fm., 8 Em. Aarhus-Særbæk-Kongsgaard (og Æbeltoft) 1 Em. Aarhus-Æbeltoft (via Særbæk og Kongsgaard) 1 Em. Aarhus-Koldby Kaas (1. Maj—15. Septbr. via Selvig) 4 Em.
Tirsdag	Aarhus-Knebel 6 Fm., Retur (via Kalø) 8 Fm. Aarhus-Kalø (via Knebel) 6 Fm., 5 Em., Retur 9 ¹ / ₄ Fm., 8 Em. Æbeltoft-Aarhus 7 ¹ / ₂ Fm., Retur 5 Em. Koldby Kaas-Aarhus (via Selvig, Maarup og Tunø) 8 Fm.
Onsdag	Aarhus-Knebel 6 Fm., Retur 8 ¹ / ₂ Fm. Aarhus-Skødshoved 2 Em., Retur 3 ¹ / ₂ Em. Særbæk (via Kongsgaard)-Aarhus 8 ¹ / ₄ Fm. Æbeltoft-Aarhus (via Særbæk og Kongsgaard) 6 Fm. Aarhus-Tunø-Maarup-Selvig-Koldby Kaas 6 Fm., Retur 1 Em.
Torsdag	Aarhus-Knebel 6 Fm., 1 Em., Retur 8 ¹ / ₂ Fm., 3 Em. Aarhus-Kalø 6 Fm., 4 Em., Retur 8 ¹ / ₂ Fm., 8 Em.
Fredag	Aarhus-Knebel 6 Fm., 5 Em., Retur 8 ¹ / ₂ Fm., 8 Em. Aarhus-Æbeltoft 7 Fm., Retur 2 ¹ / ₂ Em. Aarhus-Tunø-Maarup-Selvig-Koldby Kaas 6 Fm., Retur 1 Em.
Lørdag	Aarhus-Knebel 6 Fm., 5 Em., Retur 8 ¹ / ₂ Fm., 8 Em. Aarhus-Kalø 6 Fm., 5 Em., Retur 8 ¹ / ₂ Fm., 8 Em. Aarhus-Skødshoved (via Kongsgaard) 6 Fm., 5 Em., Retur 9 Fm., 6 Em. Aarhus-Kongsgaard-Skødshoved 6 Fm. Kongsgaard-Skødshoved-Aarhus 8 Fm. (fra Skødshoved 9 Fm.) Aarhus-Kongsgaard (via Skødshoved) 5 Em. Kongsgaard-Aarhus 8 Em.

Aarhus-København.

(D. F. D. S.).

Daglig Fart (via Kallundborg): Fra Aarhus 12¹⁰ M. (anløber Samsø), i Kallundb. 4⁵⁰, i Kbh. 7¹⁴.

Direkte, daglig Fart: Fra Aarhus 11³⁰ Aften (i Kbh. følg. Dag c. 8¹⁵ Fm.).

København-Aarhus.

Daglig Fart (via Kallundb.): Fra Kbh. 9²⁰ Fm., fra Kallb. 11²⁵ (anløber Samsø), i Aarhus ca. 4¹⁵ Em.

Direkte, daglig Fart: Fra København 9 Em. Hverdage, Kl. 11 Søndag (i Aarhus følg. Dag ca. 6 Fm.).

Aarhus-Svendborg-Nakskov-Lübeck.

(Dampskibsselskabet „Thor“).

Fra Aarhus	til Svendborg	Mandag Efterm.	Kl. 2
„ Svendborg	„ Nakskov	Tirsdag Form.	„ 10
„ Nakskov	„ Lübeck	Tirsdag Efterm.	„ 7
		(fra 15. Aug. Onsd. Morg.	Kl. 6)
„ Lübeck	„ Nakskov	Torsdag Efterm.	Kl. 8
„ Nakskov	„ Svendborg	Fredag	„ 2
„ Svendborg	„ Aarhus	Søndag Morgen	„ 5

Under Landsudstillingen nedsatte Billetpriiser mellem Aarhus og Svendborg.

Til Risskov

(Salonen, Risskov og Badehotellet).

Baaden sejler	Søn- og Helligdage	Mandag til Fredag incl.
Fra Aarhus til Salonen	F. 9, 10, 11. E. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10.	F. 9, 10 ¹⁵ . E. 2, 3, 4, 5, 6, 8, 8³⁰, 9³⁰.
" Aarhus til Risskov St.		F. 9, 10 ¹⁵ . E. 2, 5, 9³⁰.
" Aarhus til Badehotellet	F. 9, 10, 11. E. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9.	F. 8*, 9, 10 ¹⁵ . E. 2, 3, 4, 5, 6, 7*, 8³⁰, 9³⁰.
" Salonen til Risskov St.		F. 9 ³⁰ , 10 ³⁵ . E. 2 ³⁰ , 5 ¹⁵ , 9⁴⁰.
" Salonen til Badehotellet	F. 9 ¹⁵ , 10 ¹⁵ , 11 ¹⁵ . E. 1 ¹⁵ , 2 ¹⁵ , 3 ¹⁵ , 4 ¹⁵ , 5 ¹⁵ , 6 ¹⁵ , 7 ¹⁵ , 8 ¹⁵ , 9¹⁵.	F. 9 ²⁰ , 10 ⁰³ . E. 2 ²⁰ , 3 ²⁰ , 4 ²⁰ , 5 ¹⁵ , 6 ³⁰ , 8⁴⁵, 9⁴⁰.
" Salonen til Aarhus	F. 9 ⁴⁵ , 10 ⁴⁵ , 11 ⁴⁵ . E. 1 ⁴⁵ , 2 ⁴⁵ , 3 ⁴⁵ , 4 ⁴⁵ , 5 ⁴⁵ , 6 ⁴⁵ , 7 ⁴⁵ , 8 ⁴⁵ , 9⁴⁵, 10¹⁵.	F. 8 ⁴⁰ , 10, 11 ³⁰ . E. 4 ⁴⁵ , 6 ⁴⁵ , 7 ⁴⁰ , 8 ¹⁵ , 9¹⁵, 10¹⁰.
" Risskov St. til Badehotellet		F. 9 ³⁰ , 10 ⁴⁵ . E. 2 ³⁰ , 5 ²⁵ , 9⁴⁵.
" Risskov St. til Salonen		F. 8 ³⁰ . E. 7 ³⁰ .
" Risskov St. til Aarhus		F. 8 ³⁰ . E. 7 ³⁰ .
" Badehotellet til Risskov St.		F. 8 ³⁰ E. 7 ³⁰ .
" Badehotellet til Salonen	F. 9 ³⁰ , 10 ³⁰ , 11 ³⁰ . E. 1 ³⁰ , 2 ³⁰ , 3 ³⁰ , 4 ³⁰ , 5 ³⁰ , 6 ³⁰ , 7 ³⁰ , 8 ³⁰ , 9³⁰.	F. 8 ³⁰ , 9 ⁴⁰ , 11 ¹⁵ , E. 4 ³⁵ , 6 ³⁵ , 7 ³⁰ , 9, 10.
" Badehotellet til Aarhus	F. 9 ³⁰ , 10 ³⁰ , 11 ³⁰ . E. 1 ³⁰ , 2 ³⁰ , 3 ³⁰ , 4 ³⁰ , 5 ³⁰ , 6 ³⁰ , 7 ³⁰ , 8 ³⁰ , 9³⁰.	F. 8 ³⁰ , 9 ⁴⁰ , 11 ¹⁵ . E. 2 ^{40*} , 3 ^{40*} , 4 ³⁵ , 5 ^{40*} , 6 ³⁵ , 7 ²⁰ , 9, 10.

De med * betegnede Afgangstider fra Aarhus og Badehotellet ere direkte, uden Anløben af Mellemstationer. — De med fede Tal fremhævede Ture bortfalder fra 15. August. Baaden sejler kun, saafremt Vejret egner sig til Lystsejlsads.

Billetspriser: Aarhus—Salonen (og omvendt) 15 Ø. for Voksne, 10 Ø. for Børn. Aarhus—Risskov St. eller Badehotellet (og omv.) 20 Ø. for Voksne, 10 Ø. for Børn.

Til Marselisborg Skove

(Varna og Ørnereden).

Skibene sejler	Paa Søn- og Helligdage	Mandag til Fredag	Lørdag
Fra Aarhus til Varna	F. 9, 10, 10 ^{1/2} , 11 ^{1/2} , 12 ^{1/2} , E. 1 ^{1/2} , 2, 3, 3 ^{1/2} , 4, 4 ^{1/2} , 5 ^{1/2} , 6 ^{1/2} , 7, 8, 9, 9^{1/2}.	F. 8, 9 ^{1/2} , 12. E. 1, 2 ¹⁰ , 3, 4, 5, 6, 7, 8 ¹⁰ , 9.	F. 8, 9. E. 1, 2 ¹⁰ , 4, 5, 7, 8.
" Aarhus til Ørnereden	F. 9*, 10, 12 ^{1/2} . E. 1 ^{1/2} , 2, 4, 5 ^{1/2} *, 6 ^{1/2} , 8* .	F. 9 ^{1/2} . E. 2 ¹⁰ , 3, 4, 5, 6, 7, 8¹⁰.	F. 9. E. 2 ¹⁰ , 5.
" Varna til Ørnereden	F. 10 ^{1/2} . E. 1, 2, 2 ^{1/2} , 4 ^{1/2} , 7.	F. 10. E. 2 ^{1/2} . 3 ^{1/2} , 4 ^{1/2} , 5 ^{1/2} , 6 ^{1/2} , 7 ^{1/2} , 8^{1/2}.	F. 9 ^{1/2} . E. 2 ^{1/2} , 5 ^{1/2} .
" Ørnereden til Aarhus	F. 9 ^{3/4} *, 10 ^{3/4} *. E. 1 ^{1/4} , 2 ^{1/4} *, 3 ^{3/4} *, 4 ^{3/4} *, 6 ^{1/4} , 7 ^{1/4} *, 8^{3/4}.	F. 11. E. 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9* .	F. 10 ^{1/2} . E. 3, 6.
" Ørnereden til Varna	E. 1 ^{1/4} , 6 ^{1/4} , 8^{3/4}.	F. 11. E. 3, 4, 5, 6, 7, 8.	F. 10 ^{1/2} . E. 3, 6.
" Varna til Aarhus	F. 9 ^{1/2} , 11, 12. E. 1 ^{1/2} , 3 ^{1/2} , 4, 5, 6, 6 ^{1/2} , 7 ^{1/2} , 8 ^{1/2} , 9, 9^{1/2}, 10.	F. 8 ^{1/2} , 11 ^{1/2} , 12 ^{1/2} , E. 1 ^{1/2} , 3 ^{1/2} , 4 ^{1/2} , 5 ^{1/2} , 6 ^{1/2} , 7 ^{1/2} , 8 ^{1/2} , 9^{1/2}.	F. 8 ^{1/2} , 11. E. 1 ^{1/2} , 3 ^{1/2} , 4 ^{1/2} , 6 ^{1/2} , 7 ^{1/2} , 8 ^{1/2} .

De med * betegnede Afgangstider fra Aarhus og Ørnereden ere direkte, uden Anløben af Varna. — De med fede Tal fremhævede Ture bortfalder fra 15. Aug. Baadene sejle kun, saafremt Vejret egner sig til Lystsejlsads.

Billetspriser: Fra Aarhus—Varna og omvendt 20 Ø. for Voksne, 10 Ø. for Børn. Fra Aarhus—Ørnereden og omvendt 30 Ø for Voksne, 15 Ø. for Børn. Fra Varna—Ørnereden og omvendt 15 Ø. for Voksne, 10 Ø. for Børn.

Aarhus.

200 100 0 200 400 500 METER

N

1

2

3

4

5

6

7

8

A

A

B

B

C

C

1

2

3

4

5

6

7

8

Til Odder.

Til Randers.

Til Grenaa.

FRIHEDEN 74

KIRKE GAARD

KIRKE GAARD

RISSKOV.

UDSTILLINGS-PLADS.

UDSTILLINGS-PLADS.

STATIONS-BY.

70

12

92

20

47

57

91

34

49

31

69

1

2

62

48

67

58

88

3

4

38

10

50

93

27

61

32

87

45

37

33

36

75

64

36

68

82

65

73

85

44

39

30

30

35

5

22

21

7

42

15

47

8

37

8

23

56

82

65

25

23

73

85

44

39

30

30

35

5

22

21

7

42

15

47

8

37

8

23

56

82

65

25

23

73

85

44

39

30

30

35

5

22

21

7

42

15

47

8

37

8

23

56

82

65

25

23

73

85

44

39

30

30

35

5

22

21

7

42

15

47

8

37

8

23

56

82

65

25

23

73

85

44

39

30

30

35

5

22

21

7

42

15

47

8

37

8

23

56

82

65

25

23

73

85

44

39

30

30

35

5

22

21

7

42

15

47

8

37

8

23

56

82

65

25

23

73

85

44

39

30

30

35

5

22

21

7

42

15

47

8

37

8

23

56

82

65

25

23

73

85

44

39

30

30

35

5

22

21

7

42

15

47

8

37

8

23

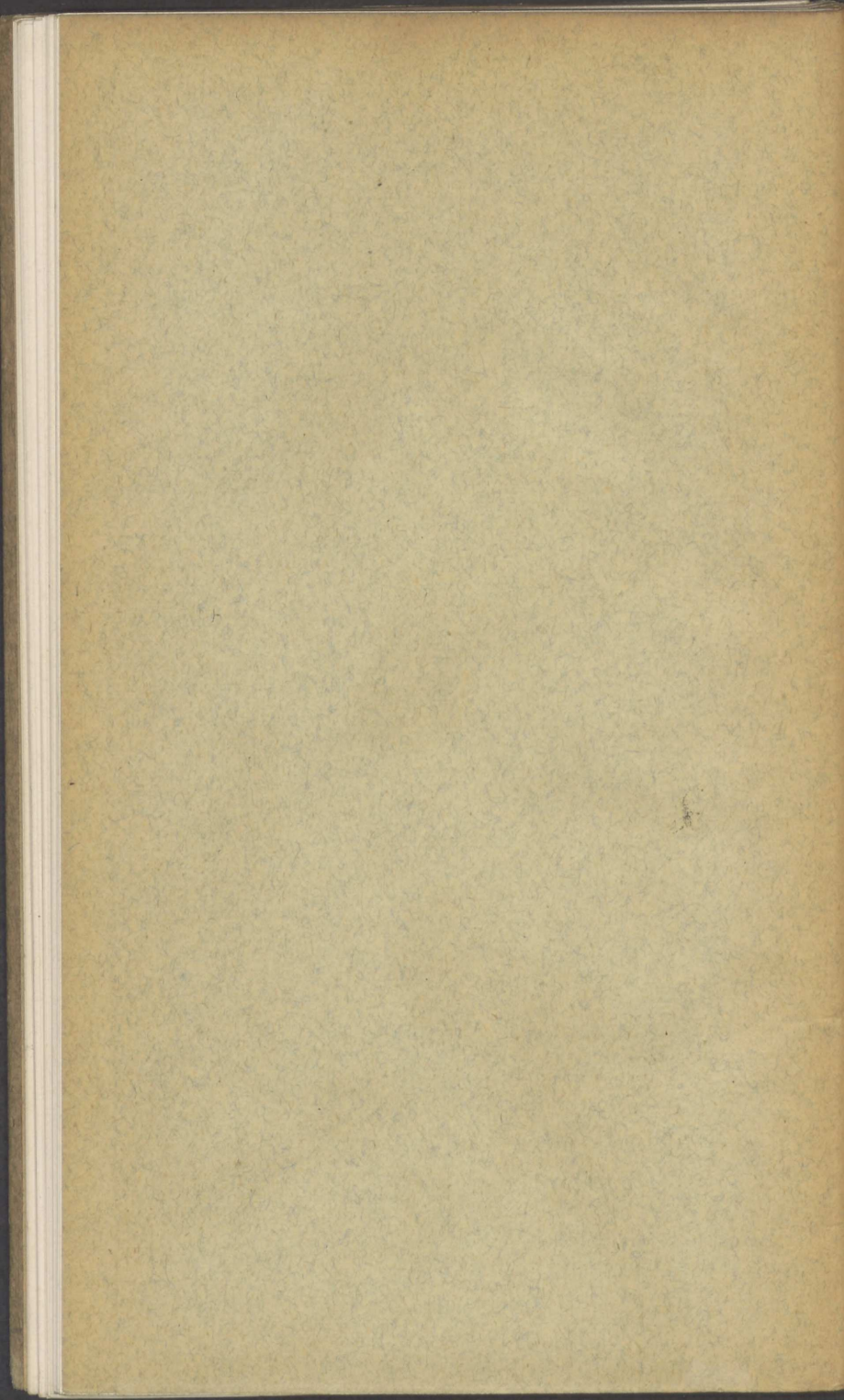
56

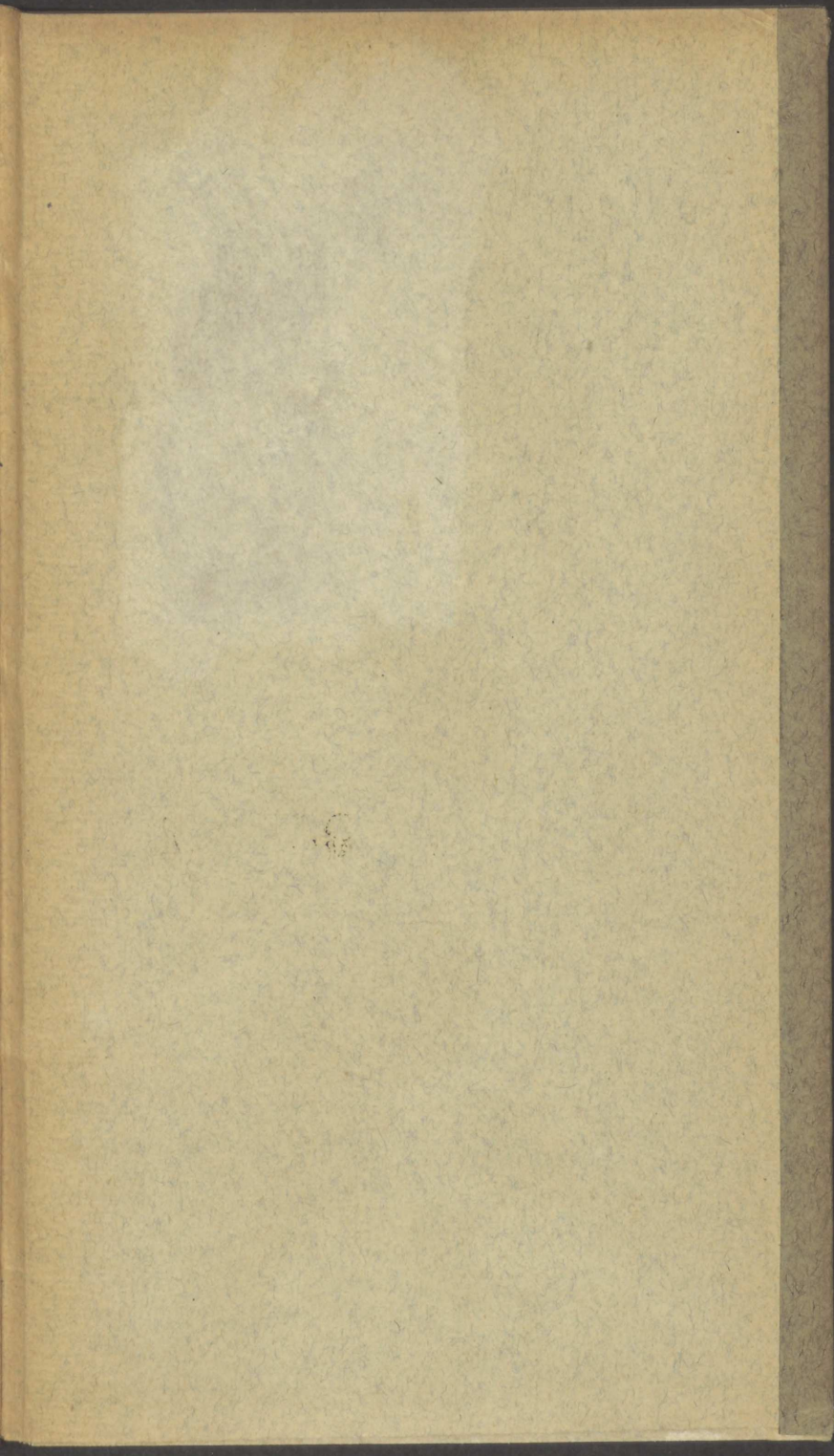
82

65

25

23

LB